

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2018–2019

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Simona Frödová

**Příznaky ADHD z pohledu waldorfské pedagogiky
a možnosti práce s těmito dětmi**

Praha 2019

Vedoucí bakalářské práce: Prof. PhDr. Miloslav Kodým, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2018–2019

BACHELOR THESIS

Simona Frödová

**Symptoms of ADHD from the perspective of waldorf
pedagogy and possibilities how to work with these children**

Prague 2019

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Prof. PhDr. Miloslav Kodým, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 20. 5. 2019

Simona Frödoová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Prof. PhDr. Miloslavu Kodýmovi, CSc. za jeho vstřícnost, čas, ochotu a věcné připomínky při konzultacích. Mé poděkování také patří paní učitelce z mateřské školy v Novém Městě nad Metují, která mou práci obohatila přínosnými odpověďmi, které byly součástí strukturovaného rozhovoru.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá příznaky ADHD u předškolních dětí a možnostmi práce s těmito dětmi. Zároveň objasňuje waldorfskou pedagogiku, užívanou v mateřské škole a uvádí odlišnosti od charakteru běžných mateřských škol. Praktická část se zaměřuje na možnosti práce s dětmi s příznaky ADHD z pohledu učitelky ve waldorfské mateřské škole a to na základě kazuistiky dítěte. Nedílnou součástí je také rozhovor s učitelkou běžné mateřské školy, kde díky zodpovězeným otázkám dochází k závěrečné komparaci.

Klíčová slova

ADHD, antroposofie, běžná mateřská škola, eurytmie, předškolní věk, rituály, Rudolf Steiner, rytmus, waldorfská mateřská škola

Annotation

The Bachelor work deals in its theoretical part with symptoms of ADHD (attention deficit hyperactivity disorder) at preschool-age children and with different possibilities of work with them. The work clarifies waldorf pedagogy used in a kindergarten. The work states differences from a common kindergarten. The practical part focuses on the view of a teacher in waldorf kindergarten working with children suffering from ADHD symptoms based on a child case history. The interview with a teacher in a common kindergarten forms an integral part of the work which finally leads to the comparison.

Keywords

ADHD, antroposophy, common kindergarten, eurhythmy, preschool – age, rituals, rhythm, Rudolf Steiner, waldorf kindergarten

ÚVOD.....	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 PORUCHY POZORNOSTI S ADHD.....	10
1.1.1 Příznaky ADHD.....	10
1.1.2 Diagnóza ADHD.....	11
1.1.3 ADHD u dětí předškolního věku.....	12
1.1.4 Možnosti přístupu k dětem s příznaky ADHD.....	13
1.2 FILOSOFIE WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY	16
1.2.1 Zásady výchovy waldorfské pedagogiky podle Rudolfa Steinera	16
1.2.2 Rytmus ve waldorfské mateřské škole.....	21
1.2.3 Eurytmie.....	24
1.3 ODLÍŠNOSTI OD CHARAKTERU BĚŽNÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL	25
2 APLIKAČNÍ ČÁST	29
2.1 ZAMĚŘENÍ A CÍL APLIKAČNÍ ČÁSTI	29
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	29
2.3 METODIKA VÝZKUMU	30
2.4 METODY PRÁCE	30
2.5 ZÍSKANÉ ÚDAJE A JEJICH ZPRACOVÁNÍ.....	32
2.5.1 Kazuistika dítěte (Jan).....	32
2.5.2 Kazuistika dítěte (Kryštof).....	38
2.5.3 Hlediska temperamentu.....	45
2.5.4 Rozhovor s rodiči	49
2.5.5 Hovory o dítěti v rámci kolegia	55
2.5.6 Rituály.....	55
2.5.7 Eurytmie.....	57
2.5.8 Rozhovor s učitelkou běžné mateřské školy	58
2.6 VÝSLEDKY	61
2.6.1 Komparace na základě rozhovoru.....	61
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	66
SEZNAM ZKRATEK	68
SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Práce ve waldorfské mateřské škole dává učitelce příležitost pracovat s dítětem pomalejším tempem a být součástí jeho cesty, při které ho doprovází. Je takovým průvodcem pro děti, na jejich životní cestě.

Každé dítě je individualita, která potřebuje podpořit, zvláště pak předškoláci, kteří se těší do školy a od svého okolí očekávají značnou oporu ve svém vývoji a správným nasměrováním jejich putování. U dětí, u kterých se vyskytují příznaky ADHD to platí dvojnásob. Potřebují láskyplnou náruč, která jim dodá pocit vnitřní jistoty a odhodlání při nahlédnutí a psaní další kapitoly jejich knihy.

Tyto děti potřebují nalézt podporu nejen u svých rodinných příslušníků, ale také u osob, které hrají pro dítě v jeho životě důležitou roli. Dalšími průvodci pro dítě jsou učitelky MŠ, kterou navštěvuje.

Tato práce se zabývá přístupem k dítěti s příznaky ADHD. S takovými dětmi mohou učitelky z běžné mateřské školy pracovat odlišnými způsoby než učitelky z waldorfské mateřské školy, čímž se zabývá jedna z mých výzkumných otázek a hypotéz. Na dítě s příznaky ADHD mohou působit různé vlivy, které mohou ovlivňovat míru jeho hyperaktivity, čímž mohou být různé rituály, či pohybová cvičení, které vedou dítě k většímu vnitřnímu zklidnění, naopak tomu může být v případě častého sledování televize, která může mít za následek větší míru nesoustředěnosti při činnostech, u kterých chybí pohybující se děj. Také těmito tématy se zabývají výzkumné otázky a hypotézy bakalářské práce.

Práce se skládá z teoretické a aplikační části. V teoretické části je nastíněna problematika ADHD jako taková, její příznaky, určení diagnózy i v předškolním věku a přístup k dětem s příznaky ADHD. Teoretická část dále přináší obeznámení se s waldorfskou pedagogikou a její filozofií. Poukazuje na specifika výchovy dítěte ve waldorfské mateřské škole, roli učitele a umožňuje nahlédnutí do jejich rytmu dne, týdne i celého roku, který je protkán pravidelnými rituály.

V aplikační části jsou uvedeny konkrétní příklady dětí, u kterých se projevují příznaky ADHD a podrobný popis jejich prožívání v MŠ. Jsou zde blíže nastíněny metody práce s těmito dětmi z pohledu učitelky waldorfské mateřské školy.

V aplikační části je rovněž uveden rozhovor s učitelkou z běžné mateřské školy, kde se objevují odpovědi na výzkumné otázky a hypotézy. Na základě rozhovoru je zpracována komparace, kde je podrobněji uvedena práce s dítětem, které má příznaky ADHD z pohledu učitelky běžné mateřské školy a z pohledu učitelky waldorfské mateřské školy.

Učitelky mateřských škol se velkou měrou podílejí na výchově dítěte, proto je důležité, aby dítě bylo respektováno v celé jeho své osobě a dostávalo se mu láskyplné péče, která bude na jeho životní cestu pozitivně působit.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 PORUCHY POZORNOSTI S ADHD

Kendíková (2015) se zabývá poruchou pozornosti s hyperaktivitou (dále jen ADHD), což je uváděno anglickou zkratkou ADHD pod názvem attention deficit hyperactivity disorder.

Příznaky ADHD se vyskytují již od raného dětství, jde o spojení s poruchou pozornosti, impulzivitou a hyperaktivitou.

1.1.1 PŘÍZNAKY ADHD

Porucha pozornosti

Dítěti činí problém zaměřovat se na detaily, má potíže s dodržováním pokynů a dokončováním úkolů, ztrácí věci, má roztržitou pozornost – lehce ji ztratí v závislosti na okolních vlivech, tyto děti mají rovněž potíže s udržením pozornosti v průběhu hry i plnění úkolů.

Impulzivita

Stává se, že tyto děti reagují agresivně a nechají se snadno vyprovokovat, čímž se snadno dostávají do konfliktu s vrstevníky,

Hyperaktivita

Činí jim potíže vydržet v klidu sedět, stát na jednom místě, dítě se povaluje, hraje si s rukama nebo nohama, nadměrně pobíhá a mluví, vykřikuje, vyrušuje druhé a má potíže s čekáním.

1.1.2 DIAGNÓZA ADHD

Munden a Arcelus (2002) uvádí, že diagnostikovat dítěti ADHD zahrnuje posouzení symptomů (porucha pozornosti, impulzivita, hyperaktivita) a zdravotní, psychiatrické, studijní, osobní a rodinné anamnézy. Vliv na ADHD má také průběh těhotenství a obtížný porod, záleží i na zdravotním stavu matky. Je také nutností zmínit případné jakékoli psychické problémy, které se v minulosti vyskytly.

Rodiče, ale i učitelky, mají možnost pozorovat chování dítěte jak v jeho volné hře, tak v činnostech, které mu jsou nabízeny v rámci kolektivních her. Podrobným pozorováním dítěte je možné lékaři pomoci v prvních krocích při vyšetřování dítěte, tvoří základ pro budoucí výchovné opatření.

To, jak rodiče a nejbližší příbuzní na dítě působí, hraje důležitou roli v tom, jak se dítě cítí, myslí a jak se chová. Je tedy potřebné, aby bylo součástí vyšetření zhodnocení osobnosti dítěte a zjištění kvality vztahů v rodinném kruhu. U lékaře se dále posuzuje tělesné, ale i duševní zdraví rodičů dítěte a blízkých příbuzných a tento lékař se bude zajímat o přítomnost ADHD nebo deprese, aby zjistil pochopení původu problémů dítěte.

Dále je nutné zohlednit i sociální situaci rodiny s důrazem na tyto oblasti:

- bydlení (zda má dítě možnost vybit si svou energii a volně pobíhat po zahradě),
- zaměstnání rodičů (zda se dítěti věnují tak, jak potřebuje),
- zda se dítě stýká s vrstevníky, rodinnými příslušníky,
- zda se v rodině nevyskytují problémy.

1.1.3 ADHD U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Dle Kendíkové (2015) se při vstupu na základní školu dítě vyrovnává se změnou prostředí, učí se záměrné pozornosti při výkladu učitele, přechází od hry k organizované činnosti, která trvá delší dobu, učí se přizpůsobovat školnímu řádu. Dětem, kterým je v předškolním věku diagnostikována zmiňovaná porucha, je zapotřebí věnovat školní připravenosti značnou pozornost.

V případě, že dítě není školně zralé a nastoupí do základní školy, vystavuje se riziku přetěžování se, vyčerpanosti, stresové situaci, dále se může vyskytovat zvýšená nemocnost dítěte, která bývá psychosomatická. Tímto si dítě tvoří negativní postoj ke škole a mohou nastat i problémy v sociální interakci se spolužáky. Školní zralost posuzují rodiče, učitelé v mateřských školách a základních školách, pediatr, ale také odborníci, jako je psycholog či speciální pedagog.

Kendíková si klade otázku: „*Co je třeba procvičovat*“?

1) Psychomotorický vývoj

- *schopnost koncentrace*

- *pravidelný režim*

2) Hrubá motorika

- *poskoky na jedné noze, skákání „panáka“, překážková dráha, házení míče o zed', skákání přes gumu, běh – slalom*

- *hry (sochy, škatulata)*

- *schopnost relaxace (i s relaxační hudbou)*

3) Jemná motorika

- *hodně kreslit*
- *práce s papírem – mačkání, trhání, stříhání*
- *korálky, mozaiky, práce s dětskými nástroji*

4) Rozvoj poznávacích procesů, rozvoj vnímání

- *zrakové vnímání – vpravo, vlevo, nahoře, dole, před, za, uprostřed, vedle, rozlišování obrázků*
- *sluchové vnímání – rozeznávání slabik (která je na začátku, uprostřed a na konci slova), vytleskávání, určování počtu slabik, hledání slov začínajících stejnou hláskou*
- *předčíselné pojmy – méně, více, stejně, větší, menší, přiřazování čísel k předmětům či obrázkům*
- *rozvoj řeči – dechová cvičení (čichání, nafukování), řazení obrázků podle děje, opakování veršů, popis pokoje*
- *orientace v čase a prostoru – včera, dnes, zítra, adresa, datum narození, co děláme ráno, v poledne, večer, co se děje na jaře, v létě, na podzim a v zimě¹*

1.1.4 MOŽNOSTI PŘÍSTUPU K DĚTEM S PŘÍZNAKY ADHD

Podle Drtílkové (2007) potřebují předškolní děti toleranční a citlivý přístup, správné pedagogické působení a důslednost. Dítě, by nemělo zažívat pocity, že svým neúspěchem zklamalo své rodiče, aby nedošlo k jeho snížení sebedůvěry.

---

¹ KENDÍKOVÁ, J. *Krok za krokem s ADHD*. Praha: Raabe, 2015, s. 7. ISBN 978-80-7496-171-7.

Stejně jako pro jeho vrstevníky, tak i pro něho je důležité zažívat pocity úspěchu, u svých rodičů cítit porozumění a bezpečí. Jak uvádí Drtílková, u dětí s ADHD platí zásada „*pochválit nejen za dobrý výkon, ale především za dobrou snahu*“.²

Je důležité, aby rodiče svému dítěti projevovali dostatek lásky, jelikož na jejím základě mu lépe pomůže s přenesením svých nedostatků. (Tyl a Tylová, 2003)

Jucovičová a Žáčková popisují, že děti by se neměly násilně nutit ke klidu nebo je trestat za jejich neklidné projevy. Pro tyto děti je vhodné umožnit jim dostatek možností k pohybovému uvolnění a na drobný psychomotorický neklid nereagovat.

Pro děti s ADHD je vhodné častější střídání činností, z tohoto důvodu je zapotřebí mít připravený konkrétní program činností, ze kterého je možné podle potřeby vybírat. Rovněž je ale důležité dbát na dokončování činností. Je zapotřebí děti vést k tomu, aby započatou činnost dokončily. Žádoucí chování lépe upevňuje pozitivní výchova, než ta negativní. Z tohoto důvodu je důležité oceňovat dítě za to, co se mu podařilo, než ho trestat za to, co mu nejde, a vytvořit systém pobídek a vhodných odměn, které budou jeho žádoucí chování podporovat. Pokud ale je dítě třeba pokárat za jeho chování, pak se kárá přesně za to, co nebylo v jeho chování žádoucí. Dítěti je vhodné věnovat více pozornosti, když je klidné, než naopak, aby se dala míra hyperaktivity pozitivně ovlivnit.

Menší úspěchy, které dítě projevuje svou snahou je zapotřebí ocenit. Jeho výtvořiny není vhodné porovnávat s ostatními, ale naopak se snažit konkrétně oceňovat to, co se mu podařilo. V případě, že se u dítěte projevuje afektivní chování, je lepší mu předcházet odpoutáním jeho pozornosti na něco zajímavějšího, nebo ho nechat odeznít, samozřejmě nesmí být pro něho či druhé nijak ohrožující.

Dítě se zklidní mnohem rychleji, pokud na jeho afektivní chování nebude reagováno také afektem či agresí. Pokud u dospělého vidí odezvu takovou, že se zlobí a křičí, dosáhlo toho, čeho chtělo – tím je pozornost, která byla věnována jen jemu.

---

² DRTÍLKOVÁ, I. *Hyperaktivní dítě*. Praha: Galén, 2007, s. 67. ISBN 978-80-7262-447-8.

Jakmile dojde ke zklidnění dítěte, je žádoucí si s ním o tom popovídat a snažit se společně navrhnout nějaký kompromis a řešení. Pokud je nutné použít trest, měl by odpovídat provinění dítěte a měl by být pouze jeden.

Pro dítě je důležité vědomí toho, co má dělat, co se od něho očekává, potřebuje mít jasně stanovená pravidla a hranice, které se budou důsledně dodržovat. Na dítě není vhodné spěchat, ale spíše mírnit jeho impulzivitu. Také je důležité naslouchat pocitům dítěte a mluvit s ním co nejvíce o tom, co prožívá a cítí. Každé dítě potřebuje prožívat úspěchy z toho, že je někomu prospěšné, proto je zapotřebí tento pocit dítěti neodpírat.

Jucovičová a Žáčková uvádějí: „*Při práci s těmito dětmi platí zásada krátce, ale častěji. Protože pozornost dítěte většinou rychle klesá, vhodnou změnou činnosti navodíme novou situaci a dítě je schopno se opět chvíli soustředit.*“³ Těmto dětem je zapotřebí dávat stručné pokyny, které obsahují jen jeden požadavek, aby se předešlo jejich nereagováním na pokyny. Rovněž je pro děti důležité být v psychické pohodě, daří se jim pak lépe překonávat různé překážky a nedostatky.

---

³ JUCOVIČOVÁ, D. a ŽÁČKOVÁ, H. *Metody práce s dětmi s LMD (ADHD, ADD) především pro rodiče a vychovatele*. Praha: D+H, 2007, s. 41. ISBN 80-9038-690-7.

1.2 FILOSOFIE WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY

Antroposofie usiluje o pohled na člověka v celé jeho kráse, jde o nahlédnutí a poznání člověka z hlediska tělesného i duševního. Chce vyvíjet individuální vlohy dítěte s náhledem na celý životní příběh dítěte. Jedná se o umění vyučování a vychovávání dítěte na základě jeho skutečného poznání. Výchova a vyučování dítěte, by mělo probíhat s láskou k jeho osobě, aby se jedinec mohl správně vyvíjet. Také hra má v životě dítěte důležitou funkci, ale pokud by se učitel řídil rčením, že dítě se má učit hrou, vychoval by jen lidi, pro které by byl život pouhou hrou a antroposofie usiluje o to, aby v dítěti probudilo smysl vážnosti učení, s jakou si hrálo, dokud byla hra jeho jediným obsahem života.

Antroposofie slouží k poznání člověka. Zabývá se nejen tělesnem, ale pohlíží také na duši člověka. Snaží se vyučovat a vychovávat dítě plně, rozvíjet ho rovnoměrně s ohledem na jeho tělo i duši. Pokud se na rostoucí dítě pohlíží tímto způsobem, pak se dostává do popředí epocha, která probíhá mezi zrozením a první výměnou zubů. V tomto období je dítě vyloženě napodobující bytost, získává dojmy z toho, co ve svém okolí vnímá a reaguje na ně. Jelikož dítě vnímá dobrou i zlou vůli ostatních lidí, je proto velmi důležité, aby při vychovávání dítěte měl vychovatel čisté myšlení z toho důvodu, aby se dítě mohlo stát tím, čím je sám. (Steiner, 2011)

1.2.1 ZÁSADY VÝCHOVY WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY PODLE RUDOLFA STEINERA

Rudolf Steiner (1861 – 1925) získal doktorát z filosofie a později pracoval na systému antroposofie (z řeckých slov: anthropos – člověk, sofia – moudrost). Jedná se o vybudovanou soustavu pedagogických a filozofických názorů Rudolfem Steinerem, která zkoumá fyzickou, psychickou, sociální i duchovní stránku člověka. (Hradil, 2002)

Podle Rudolfa Steinera jde ve waldorfské pedagogice o následující: „*vychovávat lidi, kteří jsou schopni vnímat všechno, co se děje ve světě, kteří mohou každého dne, vidí-li něco nového, své pocity, své úsudky vyvíjet podle této novosti. Nesmíme vychovávat lidi spokojené se sebou, uzavřené do svého nitra, nýbrž musíme vychovávat lidi, kteří mohou svobodně a otevřeně jednat ve smyslu toho, co je prospěšné světu.*“⁴

Steiner dále uvádí, že první vývojové období trvá do sedmi let a nejvíce se rozvíjí fyzické tělo. Správných forem nabývají tělesné orgány a na organismus působí všechny vlivy okolí. A právě proto je v této době nejdůležitější dávat dítěti správný příklad a napodobování. Jsou vhodné hry s pohybem, slovem či hudbou, ve kterém děti mohou projevit svoji jedinečnost a individualitu. (Steiner, 2002)

V prvním sedmiletí mají děti dar bezprostředního vcítění se do činností, které měly možnost okoukat, tímto způsobem se učí i mateřskému jazyku. Učí se přirozeným napodobováním, jak uvádí Gruneliusová, jednou jedna malá holčička řekla: „*Já si umím sama zavázat botičky. Víš, jak jsem se tomu naučila? Dívala jsem se, jak to dělá moje sestřička. Když se chci něčemu naučit, nikdo mi to nemusí vykládat. Prostě se podívám a už to umím.*“

Když srovnáme postup u dospělých a dětí, dostaneme tyto rozdíly:

Dospělí

- 1. Zprostředkování informací pomocí představ a pojmů*
- 2. Vzniká osobní citový vztah*
- 3. Pokyn k jednání, apel na vůli*

---

⁴ ASOCIACE WALDORFSKÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL. *Pedagogika*. [online]. ©2008 [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: http://www.iwaldorf.cz/wald_ped.php?menu=ped-owa

Děti do 7 let

1. Aktivní spoluúčast na dění. Přímý zásah volní činnosti

2. Citový prožitek, osobní spoluúčast na ději

3. Probouzení zájmu, vznik představ a pojmů

Pořadí myšlení, cítění a vůle je tedy přímo opačně:

Dospělí

1. Myšlení

2. Cítění

3. Chtění

Děti

1. Chtění

2. Cítění

3. Myšlení

Toto srovnání je klíčem k výchově v raném dětském věku.⁵ V tomto věku není potřeba aplikovat vysvětlovací postup dítěti, stačí jim pouze dopřát spoluprožívání chování dospělého, to jim dá v životě správnou orientaci. Dítě se vychovává na základě toho, co vidí, toho, co se před ním každodenně děje.

Pokud má rodič ideál krásy, pravdy a dobra, pak i dítě půjde touto cestou ve svém vlastním životě. V případě, že dítě bude v prvním sedmiletí vedeno přílišnou autoritou, nebude mít dítě možnost přicházet ke svým vlastním, dětským zkušenostem, tímto způsobem může u dítěte vznikat až celoživotní pasivní styl v podobě podřízení se jakýmkoli hotově daným pravidlům. Z tohoto důvodu je dobré, aby se po dítěti požadovala autorita až od sedmého roku života. Aby se u dítěte nezakrývala jeho skutečná přirozenost, je rozumné, obklopit ho porozuměním a laskavým chováním a usnadněním jeho prvních kontaktů s okolím. Čím méně se do jeho přirozenosti zasahuje, tím více se u dítěte projevuje nápodoba.

---

⁵ GRUNELUSOA, M. E. *Výchova v raném dětském věku*. Praha: Baltazar, 1992, s. 14. ISBN 80-900-307-3-4.

Také televize není tím správným příkladem u tak malého dítěte. Na základě gest, slov či pohybu jsou zprostředkovávány různé interakce, které na něho působí a následkem toho dochází u dítěte k pocitu nudy, neví jak a s čím si hrát. Ztrácí tak vnitřní jistotu dětství.

Waldorfská pedagogika nechává dítě objevovat svět jako něco pestrého, krásného, tajemného a zajímavého, účelem je pomáhat dítěti jeho osobnímu rozvoji. Waldorfská mateřská škola (dále jen WMŠ) si klade za cíl rozvíjet u dětí zdravé sebevědomí. Záměrem je v dítěti probouzet zájem, zvědavost a svobodnou vůli se něco naučit, veškerá činnost, která zde probíhá, má základ v hluboké nauce. Pěstuje schopnost vcítit se a být tolerantní. Cílem je všestranný, vnitřně svobodný člověk, zodpovědný za sebe i svět.

Dříve, než se děti pustí do své hry, učitelka se snaží jejich pozornost nasměřovat k nějaké společné činnosti. Jednou ze společně trávených řízených chvil pod vedením paní učitelky je malování akvarelovými barvami. Děti se postupně seznamují se třemi základními barvami jako je červená, žlutá a modrá, u kterých mají možnost pozorovat, jak vzniká barva nová, po vzájemném splnutí do sebe dvou základních barev. Učitelka bez vysvětlování předvádí dítěti vše, co k malování patří – co vše si musí nachystat, aby mohla začít malovat, jak správně držet štětec, jak po sobě sklídit.

Další společně trávenou řízenou chvilkou je modelování z vosku. Děti mohou paní učitelku napodobovat nebo vytvořit vlastní výtvar, vše jen záleží na dětské fantazii.

I pohádka má své zastoupení ve WMŠ, která je vyprávěna, hrána či čtena.

Jde také o společnou řízenou chvilku s dětmi, jedná se o klasické pohádky, které nejsou dotčeny civilizačními hledisky účelnosti a užitečnosti. V dnešním materialistickém světě se zdá, že jsou klasické pohádky nepravdivé, přitom však jsou plné lidského porozumění.

Děti se učí rozeznávat zlo a dobro, které je psané pravdivou formou, tak jako je to v běžném životě. „*Tak je např. v pohádce neproniknutelné šípkové trní, které se samo otevře a udělá cestu princovi, který chce vysvobodit Šípkovou Růženku. Kdyby princ vzal sekeru a pilu a celý den si prosekával cestu, splnila by pohádka požadavky vnější reality. Místo toho však jen ke křoví přistoupí, vytáhne z pochvy svůj meč a šípkové trní se samo od sebe rozestupuje. Něco takového přece nemůže být! Když si však uvědomíme, že pohádky pramení z vnitřních prožitků, dáme jim doslovně za pravdu a pochopíme.*“⁶

V pohádkách, kde se ukazuje lidská duše, je možné najít daleko hlubší porozumění se světem. Čistou duši mohou mít hodné víly, které každému pomáhají či princ, s čistým srdcem, před kterým se rozestoupí trnový keř.

Také zpěv je velmi důležitým faktorem. Zpívá se totiž při jakékoli možné příležitosti, je doprovázen činnostmi, které jsou vedené paní učitelkou – ať už při ranních činnostech, tak činnostech v rytmickém kruhu, či v šatně, pohádce, před svačinkou, v koupelně. Děti rády zpívají a vymýšlejí si své texty písní. Mají v sobě smysl pro rytmus a melodii. Zpěv dokáže děti pojit dohromady, jsou radostné, když se při hře prozpěvuje.

V eurytmii jde také o společné setkávání. Jedná se o pohybové umění, ke kterému mají velmi blízko malé děti a snaží se napodobovat pohyby. Eurytmie rozvíjí radost z pohybu, zpěvu a vyprávění pohádkového příběhu, který se ztvárňuje právě pohybem. Děti vlastně chodí „do pohádky“.

Vycházky se mohou stát i oblíbenou společně strávenou chvílí. Děti mají rády výzvy, a proto, v místech kde je to bezpečné, se děti mohou proběhnout tak, že se vytyčí cíl, kam děti mohou doběhnout a ti, co chtějí jít krokem a povídat si, tak mají možnost klidného dojití za ostatními. Děti, které se rozeběhly, se učí ohleduplnosti při čekání na pomalejší, zároveň je pro ně dobré, že si mezitím odpočinou a popadnou dech.

---

⁶ GRUNELIUSOVÁ, M. E. *Výchova v raném dětském věku*. Praha: Baltazar, 1992, s. 23-24. ISBN 80-900-307-3-4.

Při vycházkách se mohou navštívit nejen zajímavá místa, na kterých děti ještě nebyly a poznávat přírodu, ale také mají možnost poznávat nejrůznější profese, které pak ve svých hrách mohou napodobovat. Při každé vycházce je prostor pro volný výběr dětských her, které překypují jejich fantazií.

Jak uvádí Asociace waldorfských mateřských škol: volná hra dítěte, ve které má dítě dostatek jednoduchého materiálu, je považována za nejdůležitější aktivitu malých dětí. Volná hra je doslova prací malého dítěte a umožňuje mu zažívat a pochopit svět a život. Reálné zkušenosti namísto těch virtuálních, podporují u dítěte budování zdravého vztahu se světem. *Toto vzdělávání, které je založené na pochopení vývoje lidské individuality, nabízí ochranu a respekt důstojnosti dětství. Zahrnuje porozumění postupnému vývoji dítěte od doby před narozením až po sedmý rok.*⁷

1.2.2 RYTMUS VE WALDORFSKÉ MATEŘSKÉ ŠKOLE

V třídním vzdělávacím programu (dále jen TVP) se popisuje chod WMŠ a jednotlivé třídy, který je postaven na rytmech dne. Dítě zažívá věci, které už zná a nemusí věnovat energii tomu, aby se znovu zorientovalo v naprosto neznámé situaci. Rytmus dne, týdne a roku poskytuje dítěti bezpečí a možnost pochopit vzájemné souvztažnosti života. Souvisí s tím také slavnosti a svátky, které jsou dodržovány.

Přehled slavností:

Svatováclavská slavnost (září)	Michaelská slavnost (říjen)
Martinská slavnost (listopad)	Adventní slavnost (prosinec)
Vánoční slavnost (prosinec)	Tříkrálová slavnost (leden)
Masopustní slavnost (únor)	Slavnost Morany (březen)
Slavnost otevírání studánek (květen)	Slavnostní loučení se školáky (červen)

---

⁷ ASOCIACE WALDORFSKÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL. *Charakteristika*. [online]. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.awms.cz/charakteristika>

Jednotlivé dny jsou provázané konkrétními činnostmi a rituály.

Pondělí – akvarelové malování

Učitelka připraví nádobu s vodou, poté vezme čtvrtku, kterou vloží do vody tak, aby byla celá ponořená. Namočenou čtvrtku položí na připravenou podložku a houbičkou lehce vyhladí. Postupně si děti samy namáčí čtvrtku, vyberou si vhodný štětec, s kterým začínají postupně zapouštět barvu – výběr barev se odráží v ročním období. Na papíře zkouší kouzlit s barvami. Nechtějí se po nich konkrétní předměty, jako jsou domečky, stromy, květiny. Barevné „fleky“ na vlhkém papíře podněcují jejich fantazii. Dítě tady nezažívá nedokonalost, kupříkladu při malování něčeho konkrétního jako může být kočička, nezažívá dítě pocit, že jeho kamarád, co sedí vedle, to zvládne lépe než on.

Úterý – pečení chleba

Děti se seznamují s různými druhy semínek (slunečnice, dýně, sezam a jiné), obilí si vymílají sami na zahradě. Zrnka pak melou v obilném mlýnku. Děti pomáhají s přípravou na pečení. Mísí ingredience a sledují vznik kvásku, vše pak smíchají, rozdělí si těsto a zadělávají ho. Peče se chléb, dalaňky, martinské rohlíčky, cukroví, masopustní buchty. Upečený chléb se následující den podává ke svačině.

Středa – eurytmie a výprava

Každou středu dochází do třídy eurytmistka, která vede děti pohádkovým příběhem a jednoduchými cviky.

Ještě před výpravou se s dětmi chystají potřebné věci do batůžku, jako je svačina, na níž se nakrájí čerstvé ovoce, zelenina. Každé dítě si vybere jeden chléb, který se den předem upekl a dá si jej do svého batůžku společně s pitím. Učitelka poté bere do batohu přídavky, ovoce, zeleninu, oříšky či sušené ovoce.

Čtvrtek – modelování z včelího vosku

Rozehřátý teplý vosk je pro děti připraven hned ráno. Učitelka nachystá igelitový ubrus, podložky. Práce s voskem vyžaduje trpělivost. Aby hmota, kterou dítě dostane do ruky, byla použitelná, je třeba ji nějakou dobu hníst v ruce. Pro malé prstíky je to náročný úkol. Sama učitelka sedí s dětmi u stolečku a vyrábí také. Děti vypráví celé příběhy o tom, co vyrobily. Na parapet si vystaví všechny výrobky bez rozdílu. Vystavené jsou celý týden, do doby dalšího modelování.

Pátek – úklid třídy

Uklízí se samozřejmě každý den po každé činnosti, ale v pátek uklízíme celou třídu důkladně. Myjí se podložky, na kterých se maluje barvami, ořezávají se tužky. Zalévají se květiny, otírají se hadříkem hračky od prachu a ukládají zpět na dané místo. Učitelka děti do žádné činnosti nenutí. Sama se pustí do uklízení a děti se dle svých schopností přidávají. Ne každý uklízí stejným tempem a se stejnou chutí. Je ale snaha, aby každé dítě přiložilo ruku k dílu.

Rytmus dne

7:15 – 7:45	Scházení dětí ve třídě na super-ranní
7:45 – 8:45	Provoz ve třídě a ranní činnosti
8:50 – 9:15	Ranní kruh a rytmická část
9:15 – 9:30	Svačina
9:30 – 11:30	Příprava a pobyt venku
11:30 – 11:45	Převlékání a hygiena
11:45 – 12:05	Pohádka
12:05 – 12:35	Oběd
12:35 – 12:50	Vyzvedávání dětí po obědě

13:00 – 14:00	Odpočinek na lůžku
14:00 – 14:30	Odpolední činnost
14:30 – 14:45	Odpolední svačinka
14:45 – 15:30	Volná hra ve třídě nebo venku
15:30 – 16:30	Scházení dětí ve třídě či venku, kde je konečný provoz
16:30	Uzamykání budovy WMS

1.2.3 EURYTMIE

Carlgren, Klingborg (1991) popisují eurytmii, jako vychází z hlásek řeči. Samohlásky vyjadřují vnitřní nálady a zážitky. Souhlásky vyjadřují vnímání vnějšího světa, ty se projevují jako mumlání, šeptání, tleskání a podobně. „*Když vyslovíme nějakou hlásku, dochází v našem nitru k jakémusi neviditelnému volnému gestu – to nabývá v eurythmickém pohybu viditelného výrazu. Každá samohláska a každá souhláska má svůj specifický pohyb. I při zpěvu se odehrávají taková neviditelná vnitřní gesta, jež odpovídají různým tónům a mohou být rovněž utvářena zevně viditelnými pohyby.*“⁸ Eurytmie je vlastně očima viditelným zpěvem a viditelnou řečí. Při takovém cvičení se vypráví příběh, či recituje nebo se zpívá. Pokud se dítě vžije do hlásek a hudby, které se utvářejí v eurythmických gestech, dochází k uplatňování všech duševních sil a celého těla.

---

⁸ CARLGREN, F., KLINGBORG, A. *Výchova ke svobodě*. 1. vyd. Praha: Baltazar, 1991, s. 79. ISBN 80-900307-2-6.

1.3 ODLIŠNOSTI OD CHARAKTERU BĚŽNÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL

Na základě TVP a osobních zkušeností, které autorka za dobu působení ve WMŠ načerpala, jsou popsány následující řádky. Odlišností od běžných mateřských škol (dále jen MŠ) je v nauce, což jsou kořeny waldorfské pedagogiky, jíž učitelky WMŠ respektují. Jak se uvádí v časopise Člověk a výchova (2007), antroposofie se snaží probudit v učiteli úctu před individualitou dítěte a respektovat ji, to znamená, že se snaží v učiteli proměnit jeho smýšlení, chování, postoji k dítěti, které má vychovávat a vyučovat.

Jak popisuje Smolková (2007) Učitelka je jedním z nejbližších dospělých, kteří jako první dítěti pomáhají se orientovat ve vztahu „já a svět“.

„Začátek všeho dobrého a zlého je v člověku. A začátek člověka je dítě. Všechna náprava začíná dítětem. Bude-li člověk dobrý, bude všechno dobré. Je marné chtít pravdivou společnost, vychováváme-li již děti ve lži. Marně se namáháme o svobodného člověka, dáváme-li dítěti v rodině, na ulici ba i ve škole příklad otrockého života, v němž smutnou úlohu otroctví hrajeme sami upadáním v hrubé zločiny proti přírodě, proti zdraví těla i ducha. Můžeme chtít, aby naše děti byly naplněny duchem smířlivosti, když nevidí u dospělých, ba i mezi samotnými rodiči nic než popudlivost, hrubost a nelaskavost?“⁹

Ve školkách se učitelky snaží o to, aby vytvořili prostředí, které bude co nejútulnější – vymalovávají třídu, starají se o celkovou výzdobu třídy a rozmísťují herní koutky pro děti, v nichž je prostor na malování a modelování, pečení chleba, hračky pro holky i kluky, které jsou vyrobené z přírodních materiálů, pohádková místnost, do níž se chodí na poslech pohádky před obědem.

---

⁹ SMOLKOVÁ, T. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: Maitrea, 2007, s. 35. ISBN 80-903761-2-6.

Prostředí ve třídě je útulné, obklopující děti přírodními materiály, barvy jsou v jemných pastelových odstínech a vše k sobě duhově ladí. V každé třídě je roční stolek, který svým obsahem dětem připomíná, co se právě v daném období děje v přírodě. Objevují se na něm převážně postavičky, které jsou plstěné z vlny.

Hračky jsou většinou vyrobeny ručně, z přírodních materiálů. Nedílnou součástí jsou i různé přírodniny – kaštiny, kameny, šišky, klacíky nebo různé špalíčky. Tyto hračky dávají možnost fantazii. Děti také mají možnost najít ve třídě skřítky, vyrobené z vlny.

Klade se velký důraz na napodobování. Učitel je spíš brán jako průvodce a činnosti předvádí tak, aby se k němu děti samy připojily. Výsledné činnosti nijak nehodnotí, jen s dítětem prožívá to, co právě tvoří. Snaží se také omezovat slovo NE, čím méně bude používáno, tím větší váhu bude mít. K hlavním činnostem ve WMSŠ, kterou navštěvují děti do 6-7 let se řadí tanec, zpěv, hudba, modelování a malování.

Zároveň se uděluje důraz na dodržování denního rytmu – uspořádání dne, týdenního rytmu, rytmu ročního období, dětem pak dodává klid a jistotu, dále je vede k soustředění a trpělivosti. Do rytmu dne také patří každodenní chození ven, za jakéhokoli počasí.

Mezi rituály patří také to, že se ve třídě objevuje několik skřítků. Třídní skřítek je pro děti důležitým a nepostradatelným členem třídy, děti si se skřítkem povídají. V pondělí při ranním kruhu mu povídají zážitky z víkendu a v pátek plány na následující víkend.

Před polední pohádkou dostávají děti po umytí rukou vonný olejíček. Tento rituál provází písnička, celým tímto rituálem dochází ke zklidnění dětí a po něm následuje odchod na dopolední svačinku a na polední pohádku.

Ve třídě se zpívá při každé volné příležitosti. Učitelka zpěvem provází různé činnosti, zpívá se v šatně, v umývárně, při pravidelných procházkách a pobytu venku, taktéž i při úklidu.

Narozeninová oslava ve třídě probíhá tak, že se rodiče domluví s učitelkami na termínu oslavy, na kterou poté přinesou upečený dort a stručný příběh o tom, jak probíhá život dítěte od narození do věku narozenin. Učitelka poté tyto informace zakomponuje do pohádky.

Každá třída má svou narozeninovou vílu. U ní najde dítě vždy malý dáreček v podobě kamínku, který si upevní na krk v malém narozeninovém pytlíčku. Ráno malují kamarádi obrázky pro oslavence. Ty posléze paní učitelka promění v narozeninovou knížku. Před dopolední svačinou se korunuje oslavenec korunou a pláštěm. Oslavenec si vybírá své dva rádce, kteří ho doprovázejí po celý jeho velký den.

Další zvláštní činností je tkaní taštiček. Předškoláci si od ledna motají šňůrky z bavlny a ukládají je na určité místo se jménem. Když je šňůrek dostatek, dostávají vlastní rám a začínají tkát svou vlastní taštičku. Při slavnosti loučení s předškoláky si odnesou taštičku domů jako památku.

Stravování – děti si samy připravují talíře, příbory, hrníček a po jídle vše po sobě uklidí, vzájemně si přitom pomáhají. Vždy před jídlem učitelka zapaluje na stole svíčku a každé jídlo se zahajuje průpovědí, po najedení se také poděkuje. Jídlo se připravuje ve dvou vlastních kuchyních. Jedna připravuje klasickou stravu a druhá stravu vegetariánskou. K pití je po celý den k dispozici ve džbánech voda a čaj, ke svačině je většinou ještě nabízeno mléko či kakao.

Tento typ MŠ nabízí „rozhovor o dítěti“. Když učitelka či rodič cítí potřebu promluvit si o dítěti, domluví si termín, na němž budou přítomni nejlépe oba rodiče bez dítěte. Ve WMŠ v průběhu celého roku probíhají také další akce, kterými je kupříkladu jarmark, či krámk na chodbě, dále také knihovna na chodbě, dílničky, přednášky pro rodiče, divadla a narozeninové oslavy dětí.

Na školku v přírodě jezdí s učitelkami i rodiče nebo rodinní příslušníci. Ti také vše organizují. Učitelky si připraví příběh, odehrávající se pouze v dopoledních hodinách jen pro děti. Rodiče závěrem pobytu z daného příběhu nacvičí a zahrají divadlo.

V odpoledních hodinách mají na starosti své děti již rodiče, ale učitelky jsou jim k dispozici s nabídkou různých činností. Jeden den je vyhrazen pro společný čas dětí s rodiči, který mohou strávit dle svého uvážení.

Mezi rodiči a WMŠ, by měl být velmi úzký vztah. Usiluje o to, aby se rodiče spontánně zapojili do dění. Mají možnost podílet se na všech akcích, které mateřská škola organizuje a s dětmi se těchto akcí účastnit.

V rámci WMŠ dochází k pravidelnému setkávání učitelek. Schází se na poradě, tzv. kolegiu.

V průběhu kolegia je vždy přítomna ředitelka MŠ, její zástupce, časoměřič a zapisovatel.

Nejprve dojde ke společnému přivítání písní, ta je vždy typická pro dané období. Součástí přivítacího rituálu je i průpověď, ta se rovněž shoduje s příslušným obdobím.

Paní ředitelka všechny přítomné obeznámí s jednotlivými body, které se budou na kolegiu probírat. Kolegyně, obeznámená s celým harmonogramem, pak určuje tempo celého pojednávání o daných věcech a záležitostech.

V rámci kolegia se kupříkladu řeší stáže v zahraničí, praktikantky, které přijdou na návštěvu do jednotlivých tříd, zástupy – v případě onemocnění. Dále také slavnosti, typické pro jednotlivá časová období, či třídní fond, z něhož se do tříd pořizují potřebné věci nebo také semináře či školení, které se navštěvují.

Dalším zájmem kolegia, je vytvářet příjemné prostředí, kde se budou děti cítit dobře. A proto je nabízena možnost tzv. hovoru o dítěti.

V průběhu kolegií – pokud se nejedná o hovor o dítěti, je možno jíst i pít.

Kolegium se zakončí opět písní. Zde se také nabízí prostor pro volnou debatu.

2 APLIKAČNÍ ČÁST

2.1 ZAMĚŘENÍ A CÍL APLIKAČNÍ ČÁSTI

Bakalářská práce se zaměřuje na příznaky ADHD u předškolních dětí a práci s těmito dětmi z pohledu učitele WMŠ.

Cílem práce je seznámit čtenáře s příznaky ADHD u předškolních dětí a možnostmi práce s těmito dětmi z hlediska WMŠ a přiblížit waldorfskou pedagogiku.

Následně zjistit empiricko – kvalitativní formou možnosti práce s dětmi s příznaky ADHD jak z pohledu učitelky ve WMŠ, tak závěrečnou komparací s běžnou MŠ.

2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY

Výzkumné otázky

1. Budou učitelky běžných MŠ přistupovat k dítěti s příznaky ADHD odlišným způsobem než učitelky WMŠ?
2. Mají děti z WMŠ provázaný den rituály více než děti z běžných MŠ?
3. Budou učitelky v běžných MŠ praktikovat pouštění pohádek v televizi častěji než samotné čtení či vypravování pohádkových příběhů?
4. Mají děti s příznaky ADHD možnost vnitřního zklidnění, ke kterému dochází vlivem pohybového cvičení, větší ve WMŠ než v běžných MŠ?

Na základě výzkumných otázek byly stanoveny tyto hypotézy, které se ověřily ve výzkumném šetření.

Hypotézy

1. Učitelky běžné MŠ budou k dítěti s příznaky ADHD přistupovat odlišným způsobem než učitelky WMŠ.
2. Děti ve WMŠ mají den více provázaný rituály než děti z běžné MŠ.
3. Učitelky v běžné MŠ budou praktikovat pouštění pohádek v televizi častěji než četbu z knih či vypravování pohádkových příběhů.
4. Děti s příznaky ADHD mají ve WMŠ větší možnost vnitřního zklidnění vlivem pohybového cvičení než v běžné MŠ.

2.3 METODIKA VÝZKUMU

V aplikační části bakalářské práce je použita kvalitativní metoda formou rozhovoru, na jehož základě je vypracována komparace. U dětí s příznaky ADHD byla zpracována také kazuistika a na jejím základě možnosti práce s těmito dětmi.

2.4 METODY PRÁCE

Začátek aplikační části se věnuje kazuistice dětí, u kterých se vyskytly příznaky ADHD. Jména obou dětí jsou smyšlená z důvodu zachování jejich anonymity.

Druhá část se zabývá celkovým přístupem k dětem, u nichž se objevují příznaky ADHD z pohledu učitelky waldorfské mateřské školy.

Zmiňován je temperament dětí a následný přístup k nim z tohoto hlediska, jelikož na základě pozorování dítěte se učitelky snaží určit temperament dítěte, který jej ve značné míře nejvíce ovlivňuje a podle něho s ním pracovat. Dalším důležitým zmiňovaným přístupem jsou rozhovory s rodiči o jejich dítěti. Při nich se jedná o vzájemnou spolupráci a společnými silami dochází k nejvhodnějšímu závěru, jak s dítětem pracovat. Nejen s rodiči hovoří učitelky o jejich dítěti, ale také na základě jejich souhlasu existuje možnost, zmínit se o dítěti na kolegiu, kde se společně s ostatními učitelkami objevuje snaha dojít ke společnému závěru, jak dítěti pomoci. Jedná se o hovory o dětech.

Neméně důležitou zmínkou jsou rituály, jelikož pomáhají dítěti v jeho jistotě, naplňování vnitřního klidu, upevňování hranic a udržování pozornosti. V práci se také představuje eurymie a to i léčebná, která je součástí týdenního programu, na jejímž základě dochází k vnitřnímu zklidnění dítěte a podporováním toho, co dítě ve svém individuálním vývoji právě potřebuje.

Třetí část se zabývá rozhovorem s učitelkou běžné MŠ z Nového Města nad Metují, kde vzniká záměrné zacílení na výzkumné otázky a jejich zodpovězení. Rozhovor obsahuje 10 otázek, které byly paní učitelkou ochotně zodpovězeny. Délka rozhovoru trvala okolo 30 minut. Rozhovor s učitelkou běžné MŠ v Novém Městě nad Metují byl uskutečněn dne 22. 02. 2019 a konal se v prostoru vybrané MŠ. Během rozhovoru byl použit diktafon, pro nahrávání odpovědí na otázky a následnému zpracování. Z důvodu zachování anonymity je jméno učitelky z MŠ smyšlené. Po rozhovoru se naskytla příležitost nahlédnutí do třídy, v níž se s dětmi denně setkávají. Konkrétní otázky jsou uvedeny v přílohách.

Poslední část je věnována komparaci, zpracované na základě rozhovoru s paní učitelkou běžné MŠ z Nového Města nad Metují.

2.5 ZÍSKANÉ ÚDAJE A JEJICH ZPRACOVÁNÍ

2.5.1 KAZUISTIKA DÍTĚTE (JAN)

Úvod

V první kazuistice je popsáno dítě, kterému bylo v pedagogicko-psychologické poradně diagnostikováno ADHD. Z důvodu zachování anonymity dítěte je uváděno jméno Jan.

Uvedení případu

Zkoumané dítě je šestiletý chlapec s diagnózou ADHD. V jeho chování jde převážně o projevy impulsivity a nesoustředěnosti. Je citlivý na změny, ať už ve třídě či v domácím prostředí.

Osobní anamnéza

Jan je drobnější postavy, hlava je v poměru ku tělu 1:6. Vlasy jsou světle hnědé, oči mají modrozelenou barvu, nos je drobnější, rty jsou užší. Obličej je souměrný.

Krk a pas je viditelný, mizí dětská baculatost. Klouby, kolena i klíční kosti jsou na jeho postavě dobře zřetelné. Rysy ve tváři jsou formovanější a jeho spodní čelist a brada jsou silnější. Výměna zubů začala okolo šestého roku. Jan je zdravý kluk, jen občas nachlazený, ale vše ho brzy přejde.

Je to pružný kluk, který rád skáče, dovede skákat jako zajíček, oběma nohama, ale skok na jedné noze a následně na druhé mu dělá problém, také rád běhá a leze po stromech. Při chůzi se jeho rameno pohybuje s opačnou nohou, při chůzi po schodech dolů zvládá nohy střídát, ovšem mnohem raději schody seskakuje.

Jan je levák, má již vyvinutou dominanci oka i ruky. Šikovnost jemné motoriky se projevuje v oblékání, téměř nikdy nepotřebuje pomoci a dokáže si sám zavazovat tkaničky u bot. U praktických činností je to naopak. Prstíky se procvičují i v prstových hrách, ve kterých je velmi zbrklý a má problém udržet s námi pomalejší tempo.

Často své prstové hry doprovází zvukem, který se podobá motorkářskému závodu. Při podávání ruky je jeho palec oddělený od ostatních prstů, na oční kontakt a na celkové zklidnění při podávání ruky je nutno často upozorňovat.

Rodinná anamnéza

Chlapec pochází z rozvedené rodiny, je jedináček. Žije s maminkou a tatínka pravidelně navštěvuje. V rodině vládou přátelské vztahy, avšak je problém s odlišným dodržováním rytmu dne a jeho nabídkou aktivit, což právě bývá kamenem úrazu ve WMŠ. Otcí bylo v mladším školním věku diagnostikováno ADHD.

Školní anamnéza

Do třídy nastoupil v průběhu roku, v jeho čtyřech letech. Přestoupil z běžné MŠ do WMŠ. Jeho přijetí do již zaběhlého kolektivu nebylo snadné, až za posledních pár měsíců si svým ne příliš vhodným chováním snaží „vybojovat“ vůdcovské postavení, ať už jde o jakoukoli hru.

Na výchově a vzdělávání se podílejí tři učitelky. Všechny učitelky se shodly na nepřetržitém výskytu problémového chování. Rušivé chování bylo přítomno v každém prostředí a po celou dobu pobytu ve WMŠ. Jeví se jako nepokojné dítě, které rádo pokouší hranice učitelek a asistentky.

Problémy (zvláštnosti) dítěte

Jan má problém soustředit se na činnost, ať už v kratším či delším intervalu.

Svoji nespokojenost dává najevo velmi výrazně. V takových případech se stává, že odbíhá pryč, do jiné místnosti, protože se rozhodne, že danou činnost dělat nebude.

Jan velmi rád poslouchá pohádky. Je to kluk s bujnou fantazií, rád vypráví své zážitky a dojmy ať už jde o cokoli.

Zvládá pojmy jako je nad, pod, před a za, ale stále si plete pravou a levou stranu.

Pro Jana je těžké vcítit se do potřeb jiných dětí a udělat tak něco pro ostatní. Pokud jej ale učitelka požádá o pomoc, ať už se zaléváním květin, či zamést po činnosti nebo protřít stůl, vše rád splní, ale je zapotřebí dohledu asistentky, jelikož rád odbíhá od činností a nechává je tak nedokončené. I pro svou individualitu je Jan pro ostatní děti akceptovatelný ve skupině.

Je to živý a veselý kluk, který často poskakuje, pobíhá a vykračuje si veselým krokem. Velmi rád si vymýšlí různé příhody, které se nikdy nestaly a plně jim věří. To samé vyžaduje i od učitelek a dětí. Je jako neřízená střela, neustále potřebuje druhému něco vypravovat a druhého nepustí ke slovu, často skáče nám, ale i jiným dětem do řeči. Při svém vyprávění správně používá formy minulého času, jeho řeč je rychlá a na tomto základě mu někdy bývá špatně rozumět. Své myšlenky a nápady zvládne nahlas bez ostychu vyjádřit. Dokáže pokládat správně otázky, které mají smysl.

V případě kresby z vyprávěné pohádky, v níž se jedná o rozvzpomenutí se na příběh, nakreslí většinou to, s čím si rád hraje doma nebo jakou pohádku má rád on, bez ohledu na to, jaká pohádka byla vyprávěna. Činí mu problém převyprávět znovu příběh, který se četl, jelikož je pro něho obtížné vydržet soustředit se na jeho vypravování či čtení.

Kresba i malba působí jako čmáranice, často doplněná vyprávěním o tom, že se jedná o závodní dráhu. Vždy je s výsledkem velmi brzy hotov a nezabývá se detaily. V případě, že kreslí postavu, nedává si pozor na to, co vše má postava mít, to se týká jak počtu prstů u rukou, tak i u nohou, postava nemívá krk a chybějí jí uši. Kresba domu či jiných budov je symetrická, nechybí okna s křížem uvnitř a dveře. Jeho kresby a malování jsou záměrné. Písničky a říkanky, které se pravidelně opakují, dobře zná, ale je pro něho obtížné při jejich zpívání a pohybování „neutíkat“ napřed.

Nastávají situace, při kterých si Jan uvědomuje své přání toho, co chtěl vytvořit a následně vidí rozdíl ve výsledku dané činnosti, což ho vede k pocitu neschopnosti. V takovém případě dochází k respektu učitelky či asistentky, která mu může pomoci.

Dokáže si hrát cíleně a vymýšlet hry, které jsou plné jeho bujné fantazie. Pro hru nepotřebuje nutně vnější věci. Velmi rád si staví koleje a vláčky, je to jediná činnost, u které dokáže vydržet po delší dobu téměř v klidu, ale má potřebu, aby to bylo postaveno podle jeho nápadu, po ostatních vyžaduje, aby se mu přizpůsobili, pokud tomu tak není, jde do konfliktu, ve kterém se objevuje agresivní chování. Jan má velkou sílu a není příliš trpělivý, tak se stává, že musíme opravovat hračky, které byly silou poškozeny. Občas je bere na opravu domů, kde je s tatínkem opraví. Jeho další oblíbenou činností ve třídě je stavba kostek, staví z nich nejrůznější budovy.

Venku si nejraději vymýšlí bojové hry. Rád je vedoucím hry, avšak stálého partáka má jen jednoho. Jedná se o kamarádství, které trvá již delší dobu. Děti, hrající s ním tyto hry, jsou převážně chlapci mladší než on. Jejich hry jsou bojovné, které často vyvolávají agrese. Do své hry bývá hodně zabrán, v případě, že je potřeba zavolání si ho k sobě, často nereaguje na prvotní impuls, ve svých hrách je totiž velmi hlasitý.

Je silný a aktivní a při svých hrách často využívá klády či kameny. Je to váha, s níž si dokáže poradit sám, za pomoci nějakého vynálezu, který mu pomůže těžký objekt přemístit nebo spolupracuje s kamarády. Je velmi hravý a často si hraje na malé miminko nebo mládětko, vyžadující maminku. Při takové hře si obvykle cucá palec.

Při hrách, které mu nabízí okolí, ať už jeho kamarádi či paní učitelky, jen těžko udržuje svoji pozornost, je tedy nutné ho usměrňovat.

Pokud má Jan v menší či větší skupince naplňovat požadavky dané činnosti, činí mu problém být v tichosti a věnovat se danému úkolu. Raději se zabývá vlastními nápady a aktivitami, do nichž se snaží vyburcovat i kamarády, kteří sedí zrovna vedle něho. Oplývá humorem a to ne příliš vhodným, rád při něm používá sprostá slovíčka. Nebo se baví tím, že se někomu začne posmívat.

S kamarády si rád šeptá a předává si s nimi nejrůznější tajemství.

Neustále povídá a to i přes opětovná napomínání. I v případě, že je vedle paní učitelky, stále si „jede“ svou a téměř na ni nereaguje. Pokud dojde k tomu, že se vyčlení na určitou dobu ze hry, reaguje tak, že se „urazí“ a odmítá odejít. Občas také odchází z her sám, tvrdí, že ho někdo naštvál a vyžaduje zvýšenou pozornost učitelek. Téměř nevnímá to, co se mu říká, stále mluví dál a vyžaduje, aby došlo k vyřešení problému v jeho prospěch, který ale vyvolal on sám. Do očí je schopen tvrdit úplně něco jiného i přesto, že danou situaci, ve které nastal z jeho pohledu problém, učitelky viděly a měly možnost ji s ním prožívat. Je pro něho důležitá spravedlnost, i když ji ale on sám nerespektuje. Vrací se pak do her, či činností, které ho baví.

Má radost z hádanek a vtipných her – je při nich ve svém živlu.

Rád vymýšlí nejrůznější lumpárny, a to tak, aby se mu opravdu povedly, jeho myšlenky na sebe navazují – když k sobě sváží stuhy, tak dosáhnou až ke dveřím. To bývá spojené hlavně s úklidem, ale jen uvnitř, venku si po svých hrách poklízí.

Činí mu problém vyrovnat se s tím, že nebude vždy upřednostňován, to se pak projevuje výbuchy vzteku nebo si „postaví hlavu“. V tomto případě si s ním jde o tom asistentka promluvit, avšak ne vždy to bývá nutné.

Chování chlapce značnou měrou ovlivňuje také chování ostatních dětí, představující neustálé porušování pravidel soužití. V jeho chování se nejen projevuje upovídanost, nesoustředěnost, ale také odmítavost, negativismus, vzdorovitost a často bývá i agresivní.

I ostatním dětem omezuje jejich plnohodnotnou hru, následně i cílené vzdělávání dětí učitelkou, které plní.

Lze jen těžko odhadnout, z jakého důvodu Janovi činí potíže s včasným docházením na toaletu – ať už na „malou“ či na „velkou“. Již v předchozí MŠ měl s docházením na toaletu obtíže, ale situace se rozebírala před všemi dětmi, což mělo za následek to, že Jan odmítal chodit do MŠ. Na záchod je pravidelně posílán s ostatními dětmi a dochází ke kontrole, zda si skutečně na ni došel.

Na doporučení psychologa, k němuž pravidelně dochází, je chváleno jakékoli vzpomnutí si na toaletu z jeho strany. Pokud si ale na toaletu „nestihne“ dojít, je třeba znát důvody a znovu mu důrazně zopakovat, že kdykoli si potřebuje odskočit, ať si nebojí říct a dojde si.

Další fyziologickou potřebou je smrkání. Nevadí mu, že mu tečou nudle a nerad přijímá, když se ho snažíme vybízet k tomu se vysmrkat. Umí být samostatný, ale potřebuje mít k sobě asistentku, která na něho dohlédne.

Činí mu problém jemná motorika, to se projevuje ve střihání nůžkami, kreslení, malování, motání šňůrek, navlékání nitě, šití. Při těchto všech činnostech je velmi zbrklý a nepozorný, nevnímá, co dělá. Řadí se do toho také stolování, neustále se houpe na židli, povídá a dělá dětem závoru, když okolo něho procházejí. Má chuť k jídlu, rád si chodí přidávat, nicméně, vždy to do sebe rychle „nasouká“ a nevadí mu, že má jídlo všude kolem sebe.

Řešení problému

Jan byl poslán do pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP), kde dostal doporučení navštívit klinického psychologa. Na základě těchto vyšetření mu byla stanovena diagnóza ADHD. Jan má z těchto důvodů svého asistenta, který je pro něho denně ve třídě a snaží mu věnovat takový dostatek pozornosti, aby byla jak pro něho, tak pro ostatní děti a pedagogy jeho hra a vykonávané činnosti méně stresující.

Závěrečné zhodnocení a prognóza

Je důležité, aby rodina i nadále spolupracovala s učitelkami, asistentkou a rozvíjela se důvěra mezi nimi. Na Janovi se do jisté míry zapsal rozvod rodičů a jejich odlišný způsob výchovy a dodržování rytmu dne. Maminka se rozhodla pro pravidelnou návštěvu léčebné eurytmie a docházení k psychologovi s dítětem. Prognóza Janova vývoje, by se mohla ubírat pozitivním směrem, na základě pravidelných návštěv psychologa a eurytmistky, by mohlo dojít k značnému zlepšení v jeho chování a prožívání. Janovi byl doporučen odklad školní docházky, s kterým rodiče souhlasí.

2.5.2 KAZUISTIKA DÍTĚTE (KRYŠTOF)

Úvod

Druhá kazuistika vypovídá o dítěti, u kterého se vyskytují příznaky ADHD na základě pohledu učitelek. Z důvodu zachování anonymity dítěte je uváděno jméno Kryštof.

Uvedení případu

Zkoumané dítě je šestiletý chlapec, u něhož se z pohledu učitelek vyskytují příznaky ADHD. Jeho obtíže se projevují převážně v nesoustředěnosti a impulzivním, agresivním chování. Bývá často nemocný, což může být z důvodu přetížení.

Osobní anamnéza

Kryštof je pevné postavy, hlava v poměru ku tělu je 1:6. Vlasy jsou blond'até, které mu jdou do očí a mají šedou barvu. Nos je drobnější, rty jsou užší. Obličej je baculatý a souměrný.

Krk a pas je viditelný, mizí dětská baculatost. Klouby, kolena i klíční kosti jsou na jeho postavě dobře zřetelné. Rysy ve tváři jsou formovanější a jeho spodní čelist a brada jsou silnější. Výměna zubů začala již okolo 4. roku dítěte.

Kryštof je neustále v pohybu, rád skáče, dovede skákat jako zajíček oběma nohama i poskakovat z jedné nohy na druhou. Velmi rád běhá a leze po stromech, na kterých si ale občas neví rady, jak se z nich dostat dolů. Při chůzi se jeho rameno pohybuje s opačnou nohou, při chůzi po schodech dolů zvládá nohy střídat.

Kryštof má dominantní pravé oko, ale ruka zatím zůstává nevyhraněná, je veden k dominanci pravé ruky.

Při podávání ruky je jeho palec oddělený od ostatních prstů.

V oblékání je téměř samostatný, občas vyžaduje pomoc při zapínání zipu a se zavázáním tkaniček u bot.

Rodinná anamnéza

Chlapec pochází z úplné rodiny. Má staršího sourozence, kterému bylo diagnostikováno ADHD. Větší míru iniciativy ve výchově projevuje maminka. V manželském vztahu se projevují problémy, způsobené tím, že tatínek je velmi pracovně vytížen a maminka zůstává na spoustu věcí sama. Tatínek si nechce připustit, že je potřeba více se zaměřit na výchovu dítěte. Výchova obou dětí je pro ni velmi náročná. Na tomto základě bývá dítě často přetěžováno a to se pak projevuje nevhodným chováním.

Školní anamnéza

Do třídy nastoupil v pěti letech. Přestoupil z jiné třídy na žádost rodičů, a to z důvodu nezvladatelného chování v dané třídě.

Jeho vstup do zaběhlého kolektivu, ale není stále snadný. Vnímá pravidla naší třídy, ale záměrně je nedodržuje. Při příchodu do třídy se těžko loučí s maminkou, to se projevuje trucováním a házením s oblečením a bačkůrkami, občas záměrně míří i na maminku. V případě, že se při příchodu do třídy odmítá zapojit do činností, zaleze si pod stůl a truceje. Když za ním přijde učitelka či děti, začne křičet, vztekat se a házet věcmi, které má okolo sebe.

Na výchově a vzdělávání se podílejí tři učitelky. Všechny učitelky se shodly na nepřetržitém výskytu problémového chování. Rušivé chování bylo přítomno v každém prostředí a po celou dobu pobytu v obou třídách ve WMŠ. Jeví se jako nepokojné dítě, které rádo pokouší hranice učitelek a asistentky.

Problémy (zvláštnosti) dítěte

Projevuje agresivní chování vůči učitelkám i dětem. Nerespektuje autoritu, bývá velmi neklidný a to i vnitřně. Bývá patrné i vnitřní napětí. Je impulzivní a jeho pozornost je těkavá, vše ho vyruší.

Při poslechu pohádky si stále cucá palec, okusuje nehty a kroutí si rukávy.

Snaží si vynucovat vůdcovské postavení ve hře, pokud tomu tak není, chová se vůči druhým dětem velmi agresivně.

Bývá častěji nemocný, což může způsobovat únava, jelikož bývá ve WMS od brzkého rána až do konce provozu.

Nerad si chodí umývat ruce, tvrdí, že je má čisté, a to i přes to, že jsou celé zabahněné, při mytí rukou či splachování záchodků vyžaduje zvýšenou pozornost učitele, jelikož rád dělá věci obráceně. Schválně ucpává záchodky nebo je vůbec nespláchně. Ruce si neumyje či si je namydlí tak, že je mýdlo i na zemi.

Prstíky se procvičují také v prstových hrách, ve kterých je velmi zbrklý nebo nápodobu odmítá. Rád se zapojuje jen do her, ať už prstových či jiných, při kterých má možnost se nějak projevit, a to například tím, že řekne, co může myšička přidat do kaše, kterou vaří. Jakmile má možnost takového zapojení do hry, jeho zájem po jeho aktivitě ihned upadá a často se stává, že místo toho, aby s námi pokračoval, tak začne utíkat do jiných místností a schovávat se nám. To se stává i v případě, kdy je za své chování pochválen.

Kryštofovi činí problém soustředit se na činnost v delším časovém intervalu, a to jak u stolečku při ranních činnostech, tak při hraní her, ať už řízených či neřízených. Vybírá si jen ty činnosti, které má rád. Ale ke skončeným činnostem patří i úklid, ten ale odmítá vykonávat. V takových případech opět začne utíkat po třídě, často se chodí zavírat na záchodky, kde se snaží držet dveře tak, aby se k němu nikdo nedostal.

K řízeným činnostem se zapojuje v malé míře, ale pokud ho nějaká činnost zaujme, dokáže u ní setrvat a respektovat její pravidla.

Občas si dokáže hezky stavět se stavebnicemi, pokud není unavený, tak se dokáže na činnost soustředit.

Kryštof zároveň dokáže být velmi samostatný, odvážný a dokáže si říci o to, co potřebuje.

Je velmi upovídaný, má živou fantazii. Raději si povídá s dětmi než s dospělými. Ve svém vyprávění správně užívá formy minulého času. Občas mu bývá špatně rozumět, jelikož některé hlásky vyslovuje chybně, a to i záměrně. Jeho hlas je zvučný a své myšlenky a dojmy zvládne nahlas interpretovat. Dokáže pokládat správně otázky, které mají smysl.

Rád vypráví své zážitky a dojmy, prožité s tatínkem. Velmi často o něm mluví, zároveň ho používá při své obraně. Pokud ho někdo nazlobí, začne ostatním dětem vyhrožovat, že je jeho tatínek zbije.

Kryštof zvládá pojmy: „nad“, „pod“, „před“ a „za“. Pravou ani levou stranu si již neplete.

Pro Kryštofa je těžké vcítit se do potřeb jiných dětí a udělat tak něco pro ostatní. V případě, že ho někdo o něco požádá, odmítá pomoci, ale sám ji po ostatních dětech požaduje, to se týká převážně úklidu po hře.

Pro svou individualitu je bohužel Kryštof stále pro velkou skupinu dětí ve třídě neakceptovatelný.

Je to živý kluk, který často pobíhá po prostoru jak ve třídě, tak venku a nedodrжуje hranice prostoru, určené pro danou hru.

Zvládne převyprávět příběh, o kterém jsme se povídali. Písničky a říkanky, pravidelně se opakující, dobře zná. Pokud ho to ale nebaví, začne utíkat do jiné místnosti nebo se k nám odmítá přidat.

Při kresbě a malbě dokáže vyprávět a vymýšlet nejrůznější dobrodružství, je s výsledkem ale vždy velmi brzy hotov a nezabývá se detaily.

Nakreslená postava je symetrická, ale chybí jí uši a opomíná správný počet prstů na rukách i na nohách.

Kresba domu či jiných budov je symetrická, nechybí okna s křížem uvnitř a dveře. Jeho kresby a malování jsou záměrné.

Dokáže si hrát cíleně a vymýšlet hry, které jsou plné jeho bujné fantazie. Pro hru nepotřebuje nutně vnější věci.

Ve třídě si nejraději staví ze stavebnice kaply, u které dokáže vydržet v klidu po delší dobu. Pokud je dětí ve hře víc, má potřebu, aby se mu ve hře přizpůsobily, pokud tomu tak není, jeho projevy vůči ostatním jsou velmi agresivní. Často odbíhá od her a chodí si hrát k jiným dětem, ty ho ale ne vždy chtějí přijmout do své hry. Pokud v ní je, nechce přijmout jinou roli než vůdčí. V případě, že nedojde k jeho přijetí, začne ostatním dělat naschvály, což se projevuje rozhazováním hraček, s kterými si ostatní děti právě hrají. Tím, že často přebíhá od jedné hry ke druhé, odmítá úklid hraček, tvrdí, že si s nimi ještě hraje někdo jiný nebo že on si s nimi nehrál a to i přesto, že učitelky dobře vědí, s jakými hračky si hrál. Při trvání si na úklidu hračky, kterou má Kryštof uklidit a staví se k tomu odmítavě, začne utíkat a schovávat se případně hračku odhazuje.

Kryštof má velkou sílu a není příliš trpělivý, při házení hraček okolo sebe, ale i na druhé se stává, že musíme opravovat hračky, které byly tímto poškozeny.

Ještě, než se začnou scházet i všechny ostatní děti ve třídě, často si zvládne najít hru sám, naschvály vůči druhým a agrese se primárně projevují až ve větším počtu dětí.

Venku se nejraději připojuje do her ke svým vrstevníkům, nedokáže v nich ale setrvat po delší dobu. Při hrách na zahrádce či jiném venkovním prostoru odmítá dodržovat pravidla. Nemá stálého kamaráda, ale ve svých hrách si vybírá děti, které jsou povahou slabší, než on.

Jeho hry často porušují pravidla, čehož si je plně vědom a v případě, že je potřeba zavolání si ho k sobě, často nereaguje na prvotní impuls.

Ve hře, která mu byla nabídnuta paní učitelkou či kamarády, jen těžko udržuje svoji pozornost, je tedy nutné ho usměrňovat. Pokud má v menší či větší skupince naplňovat požadavky dané činnosti, činí mu problém být v tichosti a věnovat se danému úkolu. S kamarády si rád šeptá a předává si s nimi nejrůznější tajemství. Neustále povídá, a to i přes opětovná napomínání. Raději začne opět pobíhat po třídě nebo si stoupne vedle paní učitelky či asistentky, vedle níž pak rád upozorňuje na ostatní, co dělají špatně a napomíná je.

Dělá druhým i dospělým naschvály, přitom je však pro něho důležitá spravedlnost, kterou sám neakceptuje.

Kryštof se často povaluje po zemi, ale ne příliš dlouho, rád si dělá z matrací, na nichž děti odpočívají žíněnku, kde předvádí různé cirkusácké triky.

V jeho chování se projevuje převážně agrese, vzdorovitost, upovídánost, impulzivnost, nesoustředěnost a častým projevem jsou také naschvály a nerespektování druhých.

Těmito projevy omezuje i ostatním dětem jejich plnohodnotnou hru, následně i cílené vzdělávání dětí učitelkou.

Činí mu problém jemná motorika, to se projevuje ve stříhání nůžkami, kreslení, malování, motání šňůrek, navlékání nitě, šití. Při těchto všech činnostech je velmi zbrklý a nepozorný, nevnímá, co dělá.

Při stolování je již klidnější, stávalo se, že odbíhal od stolu. Je pro něho obtížné vyčkat, než dojde ke společnému popřání k jídlu, vždy začne jíst dřív, než všichni ostatní. Při jídle má zapotřebí povídat a hrát se sousedem hry. Neustále kope nohama pod židli.

Řešení problému

Maminka se denně zajímá o jeho chování na třídě, tatínek o problémovém chování nechce slyšet. Na těchto základech byla rodičům doporučena návštěva PPP, ovšem maminka i tatínek jako by přehlíželi problémy, které se ve značné míře vyskytují. Prozatím do ní nezašli.

S Kryštofem pracují dvě učitelky a asistentka. Všechny se mu snaží věnovat takový dostatek pozornosti, aby byla jak pro něho, tak pro ostatní děti a pedagogy jeho hra a vykonávané činnosti méně stresující.

Závěrečné zhodnocení a prognóza

Je důležité, aby rodina začala aktivně spolupracovat s učitelkami a mohla se tak mezi nimi rozvíjet důvěra. Jistě se na Kryštofovi podepisuje výchova ze strany rodičů, kde dochází k přetěžování nejen na straně maminky, ale také dětí. Je zapotřebí, aby si rodina uvědomila, že případná odborná pomoc může Kryštofovi i jim být jenom k užitku. Prognóza se dá jen těžko určit, pokud by došlo ke změně pohledu rodičů na danou situaci a Kryštof by k sobě mohl mít asistentku, která mu bude věnovat velkou míru pozornosti, mohly by jeho dny ve WMŠ být více radostné. Kryštofovi byl doporučen odklad školní docházky, rodiče s tím souhlasí.

2.5.3 HLEDISKA TEMPERAMENTU

Ve třídě WMŠ je dítě shledáváno také z hlediska temperamentu. Vychází se tak z knihy o temperamentech, které ve své publikaci uvádí (Heydebrand, 1993.) a na základě pozorování, jsou vypracovány pohledy a popisy dítěte dle převažujících temperamentových vlastností.

Sangvinik (Jan)

Tak jako nádech a výdech na sebe po krátkém intervalu navazují, tak je to i s činnostmi u Jana, u něhož převažuje sangvinistický typ temperamentu.

Působí jako včelka, co se proletuje vzduchem, než aby stál pevně nohama na zemi. Rád je ve vzduchu, leze po stromech, vybírá si větve, které jsou spíše slabé než silné a následně na ně sedá.

Pokud jsme na hřišti, rád se chodí houpat na houpačku nebo se točí na kolotoči, všechny tyto aktivity jsou ale chvilkové. Tak jako se střídá nádech s výdechem, tak časté je pro něho střídání aktivit.

Jeho životní rytmus je rychlý, je pro to důležité na něj působit klidným každodenním rytmem, který je brán, jako velmi důležitý výchovný princip.

V jeho hrách rychle mění nápady, snaží se vymýšlet nové variace. Často se také nazlobí, když ve svých bojovných hrách nevyhrává, ale nezlobí se příliš dlouho, občas se i stane, že mu ještě tečou slzy a začne se smát. Jan je skotačivý a živý kluk, často se dokáže smíchy válet i po zemi a občas má problém přestat.

Pokud ho zaujme nová hra, rychle se vzdá svého původního nápadu a už běží vymýšlet nové nápady do jiné hry, která se pro něj stala zábavnější. Děti ho k sobě rády přizvou, ovšem ne vždy to končí šťastně, jelikož potřebuje celou hru řídit sám.

Je to chtivý chlapec, který ale po dostání žádaného rychle zase přeběhne k něčemu novému. Vždy se do nových her snaží vybízet i svého mladšího kamaráda.

Jeho chuť k jídlu je velká, ale nemá rád čokoládu a dortíky, tvrdí, že to není dobré pro jeho zoubky. Raději si dá k jídlu něco kyselého nebo slaného.

Při odpočívání nedovede ležet v klidu, neustále se schovává pod peřinu, dělá kotrmelce, brouká si písničky, povídá si sám se sebou. Pokud usne, tak jen na krátkou dobu.

Jan má problém udržet pozornost i při prohlížení knížek, vždy je jen prolítne a rychle si půjčí novou. V případě, že u něho je asistentka, která si s ním knížku prohlíží, dokáže u ní setrvat i po delší dobu.

Pro Jana je rovněž obtížné setrvat delší dobu nejen se svými vrstevníky, ale i s učitelkami či asistentkou. Přelétává od jednoho kamaráda ke druhému, snadno se k nim připoutá, zamiluje si je a snadno zase odchází. Ovšem toto se zlepšilo příchodem mladšího chlapce do třídy, z něhož si Jan vytvořil svého stálého kamaráda, pokud je zrovna s ním, ztrácí v tomto ohledu svou sangviničnost. Nesnadno se na něco soustředí, působí těkavě a vrtkavě. Maminka mu dokonce říká, že je opička, a to se k jeho projevům chování hodí.

Dítě je s tímto temperamentem pevně spjato a představuje se v něm jeho tělo i duše, proto se ani v nejmenším nejedná o snahu bojování či potlačování daného temperamentu. Jde o snahu o udržení pozornosti u činnosti po delší dobu, kterou si vybral on sám, nebo je součástí se všemi ostatními ve třídě. Zároveň mu je umožněno chvilkové odvedení pozornosti na něco jiného – byť jen pro jeho představy. Také je snaha vytvářet situace, v nichž Jan může projevit svou radost ze života, kde by mohl spotřebovat přebytek své sangviničnosti.

Na základě temperamentu je snaha tolerovat jeho vlastnosti, které s ním souvisí.

Cholerik (Kryštof)

Kryštof je jako jezdec, který v rukou drží otěže svých ohnivých koní a snaží se je ukočírovat, ale jeho síla nestačí na to, aby si s nimi poradil. Tudíž je zapotřebí Kryštofovi v jeho divoké jízdě pomoci dospělým vedením.

Jeho výchova vyžaduje velkou míru trpělivosti a ovládnání svých emocí, abychom na jeho projevy chování nezačaly zlobně reagovat. Na jeho temperament je dobré pohlížet spíše z diváckého sedadla a reagovat na něj vnitřním klidem.

Na Kryštofovi je často znát únava, která jeho temperament ještě více podtrhuje, a jeho projevy síly bývají neukázněné.

Jsou mu nabízeny příležitosti, ve kterých je poskytováno takové rozvinutí jeho sil, jež nikomu nemohou způsobit žádnou škodu, ale naopak užitek. Rád se zapojuje do výroby dřívěk, kde nejprve musíme nařezat klacíky, poté oloupat jejich kůru a následně je ošetřit. Také rád přenáší různé kameny nebo zatlouká hřebíky. Ale i u těchto činností je hodně přelétavý, jakmile se mu činnost znelíbí, odběhne od ní a odmítá si po sobě uklidit náčiní, se kterým pracoval.

Kryštof se cítí lépe venku, jelikož má možnost pobíhat po prostoru, ve kterém se může volně pohybovat, skotačit, vyřádit se a válet se po zemi. Je ale pro něho obtížné dodržovat hranice prostoru, které jsme si stanovili.

Při chůzi hodně dupe a energicky našlapuje na paty. Vždy ho je „plná“ místnost.

Má rád superhrdiny, ke kterým vzhlíží, což se projevuje v jeho hrách. V pohádkách a činnostech nastává možnost přiblížení motivu hrdiny, kde může pocítit a přiznat si, že by si na nějaké úkoly přeci jen sám netroufl a poznat tak, že je zapotřebí mít vedle sebe dospělého, který mu může pomoci. Je snahou u něho vzbudit pocit důvěry a respektování autority. Veškeré jeho závěry, které si na základě vyprávění může z příběhu odnést, se nechávají čistě na dítěti. To proto, aby byly účinné.

Kryštof si chce na všechno přijít sám, aniž by mu někdo pomáhal, pokud i přesto dojde k tomu, že potřebuje pomoci od někoho jiného, pak záleží na tom, aby si o to uměl vhodně říci, v tomto ohledu se jeho přemíra cholerického chování upozadí.

Je žádoucí k němu přistupovat s klidem a rozvahou, která by mohla jeho záchvaty zuřivosti obměkčit. Když je v klidu, reakce na jeho nevhodné projevy chování se projevuje promluvením si s ním, a to bez jakékoli škodolibosti či ironie.

Při řízených i volných hrách je nestálý, neustále přebíhá od jednoho ke druhému, pokud ho děti ve své hře nepřijmou, začne jim dělat naschvály, které se projevují vyhazováním či ničením jejich hraček, které si pro danou hru zvolily.

Také při odpočinku je velice neklidný. Z postýlky často utíká a probíhá jednotlivými místnostmi, skáče na matraci, vyhazuje plyšáky z postýlky nebo stále chodí za paní učitelkou, které neustále vypráví nejrůznější příhody. Pokud ho knížka zaujme, dokáže si v ní listovat delší dobu, pokud ne, rozhazuje je okolo sebe.

Přistupuje se k němu s láskou a totéž je touhou vzbudit i v něm, aby na jejím základě dokázal ovládnout své dva ohnivé hřebce, kteří se řítí ohromnou rychlostí kupředu.

Rád přijímá láskyplné chování, které ho povzbuzuje.

2.5.4 ROZHOVOR S RODIČI

Jan

Jan měl těžší vstup do MŠ – v průběhu roku. Dříve chodil do lesního klubu a navštěvoval lesní MŠ. Odloučení od rodičů zvládá dobře, tím, že žije již od kojeneckého věku jen s maminkou, je zvyklý jezdit k tatínkovi i babičkám na pravidelné návštěvy. V dětském kolektivu má zkušenost z rodiny a pobývání na hřišti. Jan nemá problém poprat se s vrstevníky, ale i se staršími dětmi. Je spíše sportovně orientovaný.

Rodina se snaží žít skromně, ekologicky a vážit si přírody. S maminkou dokonce vyrábí i vlastní čisticí prostředky, kosmetiku. Dodržují tradice v průběhu roku.

Je hodně živý kluk, skáče, běhá, leze a potřebuje dostatek pohybu, pokud je unavený, tak se s ním pracuje náročněji. Hodně času tráví v přírodě, pečou chléb, pěstují bylinky, zeleninu a ovoce. Rád s maminkou vaří a peče. Doma vaří bez masa, ale u babičky a ve WMŠ maso jí. Vynechávají mléčné výrobky, stravují se hodně pestře, vyhýbají se lepku a cukru. Velmi rád jí, ale je trochu vybíravý, snaží se na sebe upoutat pozornost ostatních dětí. Na židliče téměř neposedí. Někdy si dá říci, ale v klidu jíst vydrží jen chvíli. Sám se nají, ale s příborem ještě bojuje, je roztržitější a někdy nemá čas dojít si na toaletu a má trochu počůrané slipy. Stolici se snaží zadržovat a dojde si až doma, ne vždy to ale na toaletu vydrží.

Nechá se čímkoliv rozptýlit a úplně sám se neoblékne. Pokud ho něco nenazlobí, je velmi radostný. Někdy je velmi zbrklý a neopatrný jak v ohledu svém, tak vůči druhým. Často udeří své kamarády, pokud se mu něco nelíbí. Ostatní děti si na něho občas stěžují. Maminka se ho snaží vést k tomu, že prát se má jen s tím, kdo s tím souhlasí. Pravidelně se pere doma s tatínkem. Vyskytuje se u něho častá vzdorovitost – vleze si pod stůl. Rodiče říkají, že je jako opice.

Vyrůstá mezi staršími kluky – odmala je v roli bojovníka. Rodiče se ho snaží zjemňovat, aby méně mluvil a více konal. Je to takový lidový vypravěč.

Nemá materiální požadavky, doma „nic“ nechce. Neustále přebíhá od věci k věci, pokud ho činnost zaujme, vydrží u ní delší dobu, avšak potřebuje mít u sebe dospělého.

Dokáže se soustředit, ale ve větším kolektivu má potřebu na sebe upozorňovat a dokázat si, že je dobrý. Je hodně upovídaný, pakliže je v klidu, tak mluví pomalu a srozumitelně. Je žádoucí nastolit Janovi režim a přesunout na něho zodpovědnost. Je spokojený, když ví, co má dělat – má své povinnosti. Je důležité, aby šel do sebe.

Také chce být v roli vůdce. Z důvodu problému s udržováním pozornosti je snahou trénovat pozornost jak u toho, co ho zaujme, tak i co ho nezaujme. Trénovat vhodnými metodami, kterými může být výroba hraček – vlaštovka, drak.

Rád staví kostky, koleje, lego, ale převážně si hraje s auty, traktory a vláčky. Nebaví ho kreslení a malování. Také si rád hraje na rytíře, má v oblibě meče, luk, ale i moderní zbraně. V tom ho maminka nepodporuje, ale zbytek rodiny ano. Maminka mu tyto zbraně nechce zakazovat, ale snaží se mu vysvětlit, proč se jí to nelíbí. Je to bojovník, často si hraje, že někoho ochraňuje. Má rád pohádky, čtené i hrané – TV doma nemají, ale pouští si pohádky občas na počítači. Při vyprávění pohádek na dobrou noc se projevuje výrazný neklid při usínání. Občas sice vydrží v klidu, ale to jen v případě, že si okusuje nehty, což se může jednat o stresový faktor.

Když je ve hře, dělá mu problém od ní ustoupit, doma tento problém přetrvává ve větší míře, než ve WMŠ. Je vhodné sjednotit doma hranice, které Jan nemůže překročit. Zároveň nejsou doma reakce na změny tolik intenzivní jako ve třídě, kam dochází. Pro jeho pocit vnitřní jistoty je dobré dodržovat rituály – ráno při vstávání a večer při usínání.

Díky návštěvám léčebné eurytmie nastalo velké zlepšení ohledně včasného docházení na toaletu. Je třeba postupovat od menších cílů k větším. Emoční projevy již nebývají tolik výrazné. Soustředit se na změny a následné reakce na ně. Také začal chodit pravidelně do Sokola, kde má možnost vybit si svou energii.

Nastalo také zlepšení ohledně „zasekávání se“, více respektuje pravidla. Když se poklízí, i jeho hra ustává.

Rád dělá cvičení pro předškoláky, baví ho hlavně hádanky a vyhledávání rozdílů. Je soutěživý a samostatný. Doma procvičují hlásky „R“, „Ř“, „L“ podle cvičení, které jim bylo doporučeno na logopedii.

Je vhodné pro něj vybírat takové pohádky před spaním, kde se neobjevuje agresivita či přílišná složitost.

Na základě těchto postřehů a návštěvy PPP byl sepsán individuální vzdělávací plán (dále jen IVP).

IVP

Cílem je podpořit Jana v udržování čistoty, kultivovat jeho emoční projevy, podpořit v soustředěnosti při vykonávaných činnostech.

V oblasti pozorování se zaměřit na častější kontakt asistenta, nebo učitele a jeho zpětnou vazbu. Citlivě ho vracet k činnostem, opakovat instrukce, kontrolovat pochopení zadání, střídání činností, prostor k uvolnění.

V oblasti pracovních návyků jsou pro něho vhodnější kratší činnosti.

V sociální oblasti je zapotřebí dodržování pevných hranic, pozitivního přijetí, podporovat přijetí skutečnosti, že věci se dějí bez něj – naučit ho přerušit hru, aby si v klidu došel na toaletu, pak se do hry může vždy vrátit.

V oblasti chování ho oceňovat, když se mu daří – klid, spolupráce, trpělivost, samostatnost. Podporovat ho ve schopnosti říct si o pomoc.

Je zapotřebí podporovat jeho pozornost – častější kontakt (citlivě vrátit, opakovat instrukce). Činnosti kratší a častější. Posilovat žádoucí chování. Podporovat ho v činnostech individuálních i skupinových. Častější kontakt, zpětná vazba, pomoc s orientací, opakování instrukce, kontrola porozumění. Jana je zapotřebí hodnotit pozitivně, podporovat jej a zároveň mít pevně stanovené hranice, z kterých se neustoupí.

Pravidelná komunikace s rodiči. Každých 14 dní rozhovor o dítěti.

Kryštof

Těhotenství chtěné, normální – i porod, zdravé, klidné dítě. Už jako malý dělal rodičům naschvály – nechtěl z kočárku. Chodit začal až v 16 měsících, nechtěl chodit venku po zemi. Je zapotřebí ostříhat mu ofinu, aby bylo možné postupně navázat oční kontakt.

Svému staršímu bratrovi říká, že ho nemá rád, že by měl za brášku raději někoho jiného. Kryštof bude některé dny chodit po obědě, aby měl s rodiči chvíli jen pro sebe, než nastane vyzvednutí staršího sourozence ve škole. Řešení sourozeneckých konfliktů je vhodné domluvou či oddělením prostoru – koutků a jejich uspořádáním. Posilovat také úctu a respekt ke staršímu bratrovi, starší má víc práv, zodpovědnosti, povinností.

Asi před rokem začal doma zkoušet hranice (při uspávání doporučené zklidnění – klidnější písničky, povídání), odchází každou chvíli čůrat, smrkat. Nohy v teple, olejíček – masáže nohou. Neumí zacházet s emocemi, maminka říká, že mu někdy nerozumí. Ve třídě se situace zlepšila – vyžaduje to hodně pozornosti od učitelky. Ve třídě se orientoval na starší děti, nepřijímaly jeho nápady, nevěděl jak na to. Nyní se zapojuje do hry s vrstevníky. Dělá mu problém dodržovat stanovená pravidla ve hře, u které si je děti samy vymyslely.

Je vhodné dodržování rytmu dne také doma, mít ráno i večer rituály – pohádka, příběh před večeří, při usínání už jen tiše zpívat, tichounce hrát na lyru. Ráno si říct, co je dnes čeká a nehodnotit komentáře dítěte typu: „to bude nuda“, „to bude blbý“ a další možné reakce.

Je důležité brát v potaz vhodnou motivaci, čímž je oceňování dobrých skutků a snahy – doma využívají bílých kamínků, které dávají do pytlíčků.

Ve třídě individuálně. Negativní jevy řešit smysluplně a hned. Budování respektu k dospělému – hranice nastavuje a hlídá dospělý, plnit sliby.

Učit Kryštofa hledat vhodnou formu doteků, tak aby dětem nevadily. Zároveň respektovat jeho vývojovou fázi. V případě, že při odpočívání vydrží po určitou dobu ležet, je dobré ho odměnit, tím může být chvilková hra na lyru.

Je důležité s ním vhodně komunikovat při konfliktu a popisovat situace neosobně – „ty by ses ručičko asi chtěla kamarádit“, „to se dělá takhle“...

V rodině dbá na dodržování pravidel, rytmu a řádu více maminka. Ve WMŠ Kryštof řeší konfliktní situace ječením, vyhrožováním, pěstmi a za žádnou cenu nechce ustoupit. Kryštofovi je zapotřebí hodně vyznávat lásku, hlavně formou doteků, jelikož na ně ve WMŠ nereaguje pozitivně. Doma je vhodnou možností dopřávat mu laskavé doteky formou masáží před spaním.

Na základě těchto postřehů byl sepsán plán pedagogické podpory (dále jen PLPP).

PLPP

Charakteristika žáka a jeho obtíží jsou následující:

Chlapec, 6 let, fyzicky zdatný, vyšší pevné postavy, světlé blondřaté vlasy, šedé oči, hezký, souměrný obličej, baculatý, užší rty. Po téměř 3 měsících není dítě v MŠ akceptováno, přetrvávají potíže se začleněním do kolektivu, dodržováním pravidel, agresivitou vůči dětem i dospělým, nerespektováním autority. Dítě je celkově velice neklidné, patrný vnitřní neklid a napětí (kouše si nehty, cucá si palec, kroutí si rukávy, je velice impulzivní). Pozornost těkavá, vše ho vyruší. Touží po vedoucí roli, soustředí se na hru se stavebnicí, pokud je ve třídě méně dětí. U stolu již poměrně respektuje pravidla. Dítě je zdravé, chodí pravidelně do MŠ. Často ale bývá nemocné – možná z únavy. Rád je samostatný, odvážný. Specifika úpravy metod práce se žákem se týkají celkového zapojení do kolektivu, do činností – zejména výtvarných – malování akvarelu, hudebních – rytimizace, hra na lyru, písničky, říkanky – veselejší, rytmické.

Zapojení do hry pomocí vrstevníků a dospělého. Vhodná je také hra s kaplou a dalšími stavebnicemi, klidové a relaxační činnosti.

Úpravy a organizace výuky jsou v individualizovaném vzdělávání, skupinová výuka – dle soustředění, zájmu a počtu dětí ve třídě. Pomůcky: další stavebnice podporující soustředění, koordinaci, spolupráci s ostatními. Učitelky: pozorování, společný rozhovor – denně, záznamy o dítěti jednou za dva týdny, hodnocení účinnosti PLPP – jednou do měsíce.

Hodnocení dítěte je formou popisování, a to jak pokroků, tak toho co nezvládá, jak se chová, dodržování pravidel, respektování ostatních, společné činnosti a hra.

Komunikace s rodiči je umožněnou formou rozhovoru s rodiči, informace rodičům (pokud možno denně, lze i e-mailem, telefonicky). Rodiče budou i doma dodržovat navržené metody a postupy – hranice, respekt.

Situace se mírně zlepšuje ve všech oblastech. Dítě je adaptováno na pobyt v MŠ i přes počáteční neklid dokáže při odpočívání usnout. Snaží se respektovat pravidla a zvyklosti a tvořit volnou hru ve skupince vrstevníků.

Cílem pro další období je ukazovat, že chybu lze napravit konáním (omluvou) ne útekem. Podporovat ho v rozvíjení volné hry (omezit stolní hry, stavebnice) se zapojením fantazie. Hledat, aby měl dost času na volnou hru. Bude třeba výpomoci asistentky v případě, že uteče z kroužku a schová se. Je třeba pevných hranic, každé omezení totiž Kryštof řeší křikem, vztekem. Co si zamane, to prostě chce, odmítá vše, co mu je nabízeno – i kompromis. Při oblékání na sebe nenechá sáhnout – odmítá pomoc, špatně se soustředí, křičí.

Dítě je adaptované, vnímá pravidla, ale nedodržuje. Je klidnější – větší vnitřní klid a spokojenost (nekouše si nehty). Nadále přetrvává agresivita vůči dětem, nerespektování autority. Je třeba pevných hranic dávaných s láskou. Pokud je to možné, věnovat se mu alespoň částečně individuálně. Hledat prostor ve třídě i mimo třídu, kde by měl alespoň chvíli klidu a kam by s ním bylo možné odejít, pokud jeho chování narušuje klidnou atmosféru ve třídě. Je dobré všimnout si správného chování a jednání a ocenit to. Cílem PLPP je socializace a adaptace dítěte v MŠ.

2.5.5 HOVORY O DÍTĚTI V RÁMCI KOLEGIA

V rámci kolegia se mluví o dětech, vyžadujících větší, individuálnější pozornost. Tyto hovory probíhají tak, že se společně myslí na dítě, které se učitelky snaží co nejdetailněji popsat podle fotografie. Dítě se popisuje s největší mírou vážnosti a laskavosti, jako kdyby tam bylo s námi a slyšelo nás.

Dítě se popisuje z tělesné a sociální oblasti. Popisuje se jeho individualita bez jakýchkoli emocí. Nemluví se o tom, jak na nás působí, říká se pouze to, co je očima viditelné.

Jde o proces, při kterém se všechny učitelky vědomě soustředí na jedno dítě a cílem těchto hovorů je snaha o pochopení individuality dítěte a práce s ní. Po skončení hovoru o dítěti, každá z učitelek i nadále na něj myslí a snaží se přemýšlet, například o tom, co by dítěti mohlo pomoci, aby se cítilo šťastně.

Výsledkem těchto hovorů je pak nalezení možných způsobů, jak k dítěti přistupovat a jak mu být správným průvodcem na jeho cestě.

2.5.6 RITUÁLY

Dítě potřebuje mít pevně stanovené hranice a rituály, které jsou ve WMŠ na každodenním, týdenním, ale i měsíčním pořádku. Jedná se o smysluplné uspořádání dne, týdenního rytmu, rytmu ročního období. Na jejich základě dítě pociťuje větší jistotu a dochází k navození vnitřního klidu, soustředěnosti a trpělivosti.

Rituály, které se prohlubují u Jana:

Dbaní na správné pozdravení se s učitelkou – to se týká podání ruky a udržení očního kontaktu.

Po schodech a po třídě se chodí, pobíhat je možné venku nebo při společných hrách v kroužku na koberci, kde je na to dostatek prostoru.

Každá činnost má svůj začátek i konec, je zapotřebí činnost nejprve dokončit, poté jít k další činnosti.

Když mluví někdo jiný, neskákat druhému do řeči, počkat, až domluví a vyslechnout jej. Každý má přeci prostor říci svůj názor.

Při odpočinku vydržet ležet v postýlce potichu. Tolerované jsou prstové hry.

Být spravedlivý jak vůči sobě, tak i druhým.

Naučit se přerušit hru a dojít si na toaletu.

Pokud se mu něco nelíbí, umět se k tomu vhodně postavit a zkusit problém vyřešit.

Při zapojení do hry k ostatním dětem respektovat jejich pravidla.

Rituály, které se prohlubují u Kryštofa:

Dbát na správné pozdravení se s učitelkou – to se týká podání ruky a udržení očního kontaktu.

Po schodech a po třídě se chodí, pobíhat je možné venku nebo při společných hrách v kroužku na koberci, kde je na to dostatek prostoru, přitom dodržovat hranice prostoru.

Každá činnost má svůj začátek i konec, je zapotřebí činnost nejprve dokončit, poté jít k další činnosti. S tím souvisí také úklid po ukončené činnosti.

Pokud zjistí, že potřebuje s něčím pomoci, je zapotřebí si pěkně požádat.

Když mluví někdo jiný, neskákat druhému do řeči, počkat, až domluví a vyslechnout jej. Každý má přeci prostor říci svůj názor.

Být spravedlivý jak vůči sobě, tak i druhým.

Při odpočinku vydržet ležet v postýlce potichu a v klidu. Tolerované jsou prstové hry.

Mírnit agresivitu vůči druhým a umět se vhodně postavit k tomu, když ho něco nazlobí, zkusit problém vyřešit a neschovávat se.

Při zapojení do hry k ostatním dětem respektovat jejich pravidla.

2.5.7 EURYTMIE

Rodiče, kteří cítí potřebu, že jejich děti potřebují více individuální přístup, ať už v jakékoli oblasti, mají možnost s dítětem pravidelně navštěvovat hodiny léčebné eurytmie, kde se zaměří přímo a individuálně na danou oblast, což při hromadné hodině eurytmie ve třídě nejde.

Při příznacích ADHD u dítěte, se v léčebné eurytmii zaměřují na navození vnitřního klidu, soustředěnosti a procvičování písmen, jelikož bývají s ADHD spojeny poruchy učení nebo vývojové poruchy řeči.

Eurytmie se zaměřuje na typ temperamentu dítěte a jeho znamení, podle něhož volí vhodná cvičení. Hodiny eurytmie vždy vede zkušená eurytmistka, ale také paní učitelky mají možnost sebevzdělávání se, a to pomocí odborných publikací, které se zabývají mluvou (Steiner, 2008) a zpěvem (Steiner, 2012). Popis eurytmie je uváděn na základě znalostí, které jsou podloženy literaturou.

Hodiny léčebné eurytmie probíhají v menší velmi útulné místnosti vybavené lyrou, kterou eurytmistka využívá.

Veškerý pohyb je provázaný zpěvem, říkankami a pohádkami, které vypráví. Dítě je v pohádce, do níž vstupuje se svým rodičem, ten je aktivně zapojován do děje.

Jednotlivé hlásky mají svou povahu a gesto, stejně tak jako citové rozpoložení duše, což může být radost, smutek, poznání, vůle. To vše se vyjadřuje odlišnými gesty.

V hudbě se projevují gesta v síle tónu a jeho zabarvení, prožívání krátkých a dlouhých not, stoupání a sestupování výšky not, jejich výška a hloubka, vnímání stupnice dur a moll, pomlky a rytmus.

Hodina léčebné eurytmie trvá 30 minut, po jejím skončení, dostane rodič informace o tom, jak s dítětem každý den pracovat do další návštěvy. Dítě s rodičem dochází k eurytmistce jednou týdně, a to vždy ve stejnou dobu.

2.5.8 ROZHOVOR S UČITELKOU BĚŽNÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY

1. Podezření na ADHD

Pokud se u dítěte začnou projevovat symptomy, které odpovídají ADHD, doporučujeme rodičům, aby s dítětem zašli do PPP, kde jsme v kontaktu s paní psycholožkou.

Ta je pak už nasměruje případně k dalším odborníkům.

Zprávy z PPP nám rodiče nosí a my máme možnost si je okopírovat a založit k dítěti. Na základě popisu dítěte z PPP si vytvoříme na dítě PLPP nebo přímo IVP, podle kterého pak s dítětem pracujeme.

Pokud jsou dítěti předepsané medikamenty, nejsme oprávněny mu je vydávat.

2. Práce s dítětem s příznaky ADHD

U dětí, které mají příznaky ADHD a nemají stanovenou žádnou diagnózu, vypracováváme vlastní PLPP.

Je možnost spolupracovat s psycholožkou po souhlasu rodičů se přijde na dítě do MŠ podívat.

Využíváme různých pracovních listů, které děti vyplňují. Zaměřují se na soustředěnost a procvičování toho, co by měl předškolák zvládnout před vstupem do školy.

Snažíme se k němu přistupovat citlivě a s porozuměním.

3. Četba pohádek a televize

Pokud zbyde po obědě čas, pouštíme dětem v televizi pohádku na 10 minut. Před spaním jim čteme pohádku. Ta většinou trvá také okolo 10 minut.

Před odchodem na zahrádku sledují děti pohádku a při nepřízní počasí vybíráme pohádky, které mají delší časový úsek.

4. Vliv televize na soustředěnost dítěte

Pokud se jedná o pohádku, která dítě zaujme, pak se obvykle projevuje i v jeho hře a to jak uvnitř, tak venku.

Vše záleží na to, jak dítě daná pohádka zaujme, někdy se na ni vydrží dívat 20 minut, jindy už po 5 minutách odbíhá a chce se zabývat jinou hrou. Větší problém následuje při četbě pohádek, u nich nevydrží téměř vůbec.

5. Odpočinek dítěte s příznaky ADHD

Trváme na tom, aby dítě zůstalo při odpočinku co nejvíc klidné, avšak jen co se přikryje peřinkou, hned ji začne odkopávat a schovávat si hlavu pod polštář nebo poskakovat po posteli. Často si také píská, okusuje nehty a hraje si s rukama, všechny pohyby doprovází zvukem tak, že to ruší děti, které chtějí vedle něho odpočívat.

Ale vše záleží na aktivitě, vykonané ve dne a jeho energii, kterou do ní vkládá. Vše se odvíjí také od času, jaký tráví ve WMŠ - v kolik přijde do třídy a v kolik hodin odchází zase domů. Občas chodí i unavený a někdy se stává, že při odpočívání usne, ale to bývá jen na krátkou dobu.

6. Venkovní aktivity

Za příznivého počasí jsme dopoledne venku, kde trávíme okolo jedné hodiny času různými procházkami, aktivitami na hřišti nebo jsme s dětmi na zahrádce. Po spinkání už děti ven nechodí.

7. Rituály

S dětmi se ráno scházíme v komunikativním kruhu, kde se společně pozdravíme a řekneme si, co všechno nás dnes čeká.

8. Vnitřní zklidnění u dětí s příznaky ADHD

Snažíme se využívat různá psychomotorická cvičení. Ta vedou děti k lepší soustředěnosti. Zaměřujeme se na uvolňovací cviky, které jsou součástí grafomotorických cvičení. Také máme jednou týdně tělocvik, kde jsou obsažena protahovací cvičení.

9. Setkávání s rodiči

Jen v rámci předávání dětí nebo třídních schůzek, kde mají učitelky a rodiče na sebe více času.

10. Zapojení, udržení pozornosti dítěte s příznaky ADHD a využití asistenta

Děti, které mají příznaky ADHD se snažíme do činností zapojovat vhodnou motivací.

V případě, že bylo dítěti diagnostikováno ADHD, máme možnost využití asistenta. Jelikož ve třídě takové dítě máme, asistent s ním pracuje více individuálně. Pokud s námi dítě nechce být v kroužku, odchází se s asistentem věnovat jiným činnostem.

2.6 VÝSLEDKY

2.6.1 KOMPARACE NA ZÁKLADĚ ROZHOVORU

Na základě rozhovoru s paní Helenou došlo k zodpovězení výzkumných otázek a hypotéz, které se zaměřují na přístup k dítěti s příznaky ADHD, rituály, provázející den v MŠ, četnost pouštění pohádek v televizi a vnitřním zklidnění dítěte s příznaky ADHD při pohybovém cvičení. Všechny hypotézy byly potvrzeny.

V případě, že se vyskytnou příčiny ADHD u dítěte, postupují učitelé z běžných MŠ téměř shodně. Odlišností je, že ve WMŠ se nejprve učitelky s rodiči sejdou a o dítěti i jeho specifikách si popovídají a společnou cestou se snaží dojít k tomu, co by dítěti nejvíce pomohlo. Se vším musí rodiče souhlasit a být k tomu otevření. Dochází k pravidelnému setkávání s rodiči a probírání individuality dítěte. Všechna tato sezení probíhají bez dítěte za přítomnosti obou rodičů a paní učitelek, asistentky, pokud je to možné.

Jejich práce s dětmi, které mají příznaky ADHD se z části shoduje s metodami WMŠ. Ovšem není zde užíváno žádných pracovních listů, ale zaměřování se na praktické činnosti, při kterých děti tvoří něco opravdového. Může to být, například práce s voskem, což je velmi uklidňující, děti si prožívají teplotu, hmotnost, vůni, materiál, konzistenci, učí se, jak s ním pracovat, aby z něho mohly něco vymodelovat. Jedná se o pravidelné činnosti a každá má svůj rituál. Celý den je protkaný nejružnějšími rituály, což se v běžné MŠ neobjevuje tak často.

Pro tyto děti je obtížné udržet déle svoji pozornost při činnostech vyžadujících nejen zklidnění, ale také určitou míru aktivity. Není proto snadné, udržet jejich pozornost po delší dobu, ať už při četbě pohádky, tak jejich sledováním. Čím více se dítě dívá na pohádky v televizi, tím méně je potom soustředěné na pohádky čtené či vyprávěné, chybí jim k tomu obraz. Pro takové děti bývá složitější vydržet poslouchat pohádku a přitom odpočívat. Četbu z knih či vyprávování pohádek využívají méně často, než pouštění pohádek na televizi. Ve WMŠ se vypráví pohádky před obědem, které se opakují po celý týden a trvají po dobu 10 minut.

Dále se čte pohádka dětem, které zůstávají na spinkání a to po dobu 30 minut, ta je každý den jiná. Vybírány jsou vždy klasické pohádky – nejčastěji od B. Němcové a bratří Grimmů.

Stejně jako dospělí, tak i děti a hlavně ty, které mají příznaky ADHD touží po vnitřním zklidnění. Dětem je toto umožněno formou eurytmie či léčebné eurytmie, na níž pak dochází individuálně s rodiči. V běžné MŠ je dětem umožněno jistého vnitřního zklidnění při tělovýchovných chvilkách v rámci protahování se a u různých uvolňovacích cviků při plnění grafomotorických cvičení. Ale k záměrnému celkovému vnitřnímu zklidnění nedochází.

Děti, které mají příznaky ADHD potřebují mít dostatek volného prostoru na pobíhání, které jim je nejlépe umožněno venku. Děti v běžné MŠ chodí ven dopoledne, za příznivého počasí. Děti z WMŠ chodí ven dopoledne i odpoledne, a to za každého počasí.

Děti s diagnostikou ADHD mají nárok na asistenta, který se může dítěti věnovat více individuálně, což se učitelce neumožňuje při velkém počtu dětí ve třídě.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá možnostmi práce s dětmi s příznaky ADHD z pohledu učitelky WMŠ.

Cílem této práce bylo obeznámení s problematikou ADHD u předškolních dětí, což je přiblíženo v úvodu teoretické části bakalářské práce, dále se zabývá tím, jak se taková diagnóza určuje a možnostmi přístupu k dětem s touto poruchou.

Tato práce také seznamuje čtenáře s waldorfskou pedagogikou a jejími specifiky, doloženými nejen na základě odborné literatury, ale také praxe. Představuje antroposofii jako vědu, z níž waldorfští učitelé vychází, a její principy podle Rudolfa Steinera, kterými se řídí.

Také poukazuje na důležitost spolupráce s rodiči, kteří jsou nedílnou součástí prostředí WMŠ. Bez nich není možné dítěti dostatečně věnovat potřebnou péči. Vše záleží na tom, jak k tomu rodiče přistupují.

WMŠ provází v celém roce rituály, obsaženými v rytmech dne, týdne a měsíce, se kterými má čtenář možnost obeznámit se. Jedním z takových rituálů je také pohybové cvičení zvané eurytmie, na tu děti pravidelně dochází se svou paní učitelkou. V případě potřeby je možnost, aby dítě společně s rodičem docházelo na léčebnou eurytmii, kde je dítěti věnován osobnější a individuálnější přístup.

Ve WMŠ dochází k odlišným způsobům ve vedení a výchově dětí než v běžné MŠ a právě možnosti, jak přistupovat k dítěti s příznaky ADHD mohou být odlišné na základě filozofie, kterou se WMŠ řídí. Veškeré možnosti práce s takovými dětmi jsou popsány z pohledu učitelky a jejími osobními přesvědčeními, vznikajícími na základech odborné literatury a rad zkušenějších kolegyň, jak těmto dětem pomoci.

Tuto práci provázejí výzkumné otázky a hypotézy, které jsou nedílnou součástí práce.

Na otázku a hypotézu, zda učitelky z běžných MŠ přistupují k dítěti s příznaky ADHD odlišným způsobem než učitelky z WMŠ, je hlavním rozdílem uváděno vyplňování grafomotorických listů.

Dalším přístupem k těmto dětem je možnost vnitřního zklidnění. Pocit vnitřního klidu mohou děti ze školek prožívat v hodinách eurytmie, též i léčebné. V běžné MŠ jsou považovány za vnitřní zklidnění především uvolňovací cviky, jež jsou součástí vyplňování grafomotorických listů. Také tím se zabývala jedna z výzkumných otázek a hypotéz, která byla v rozhovoru s učitelkou běžné MŠ vyslovena.

Waldorfská pedagogika, vycházející z anthroposofického vědění věří, že dítěti pomáhají v jeho udržování jistoty a pocitu vnitřního klidu rituály, jež dítě provázejí celým dnem a podporují jeho vnímání a soustředěnost. Na základě rozhovoru je zřejmé, že v běžné MŠ je den dětí provázán méně rituály než u dětí ve WMŠ.

O tom, že ve WMŠ neprobíhají činnosti za pomoci technických vychytávek, kterou může být televize, není pochyb, ale při rozhovoru došlo také k zamyšlení se nad výzkumnou otázkou a následnou hypotézou, která se zabývá myšlenkou četností pouštění pohádek v televizi, nad samotným čtením či vypravováním pohádkových příběhů.

Pro učitelky WMŠ existují prohlubující semináře. Ty se mimo jiné zabývají i touto problematikou, jedná se o možnost, jak by se učitelky v této problematice mohly lépe orientovat a pracovat s ní. Tyto semináře mají možnost navštívit také učitelky běžných MŠ, mohly by tak mít možnost nahlédnout na tuto problematiku z jiného úhlu pohledu a dle svých možností s ní následně pracovat.

Nejen waldorfské semináře, zabývající se touto problematikou, mohou být učitelkám nápomocny, možná bližší spolupráce s PPP a paní psycholožkou je jistě jednou z efektivních možností, jak k takovým dětem přistupovat a vzájemně mezi sebou spolupracovat a směřovat dítě tím správným směrem, pomoci mu na jeho cestě a nástupu do školy.

Tato práce, by se dále mohla prohlubovat znalostmi jak v teoretické a následně praktické části, kde by byly nastíněny další možné přístupy k dítěti z pohledu odborníků PPP, psychologů či z pohledu učitelů základních škol, kteří s takovým dítětem pracují ve vyučování, jistě i zde by vznikl odlišný pohled na problematiku z pohledu učitele waldorfské základní školy. Na základě takové spolupráce, by učitel mohl s dítětem pracovat na ještě lepší úrovni.

Problematika ADHD a její přístupy k ní si zasluhují pozornost nejen rodičů, ale také učitelů mateřských škol, kde dochází k prvotním pomocným krokům v ohledu na dítě s těmito příznaky. Bez vzájemné spolupráce s rodiči a dalšími odborníky, by pomoc učitelů nebyla efektivní tak, jak by si zasluhovala.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BOOGERD, C. *Éterné tělo ve výchově malých dětí*. Hranice na Moravě: Fabula, 2009. ISBN 978-80-86600-55-0.

CARLGREN, F. *Výchova ke svobodě*. Praha: Baltazar, 1991. ISBN 80-900307-2-6.

DRTÍLKOVÁ, I. *Hyperaktivní dítě*. Praha: Galén, 2007. ISBN 978-80-7262-447-8.

FRÖDOVÁ, S., LOBKOWICZOVÁ, L. a MIKITOVÁ, M. *Třídní vzdělávací program*. Praha: Interní materiál mateřské školy, 2018.

GRUNELIUSOVÁ, M. E. *Výchova v raném dětském věku*. Praha: Baltazar, 1992. ISBN 80-900307-3-4.

HEYDEBRAND, V. C. *O duševní podstatě dítěte*. Praha: Baltazar, 1993. ISBN 80-85791-00-5.

HRADIL, R. a HRADILOVÁ, L. *Člověk a výchova. Zdroje síly waldorfského učitele: Jak může waldorfský učitel obnovovat své síly*. 2007, svazek 33, č. 4, s. 4-7. ISSN MK E ČR 8089.

HRADIL, R. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice na Moravě: Fabula, 2002. ISBN 8086600009.

JUCOVIČOVÁ, D. a ŽÁČKOVÁ, H. *Metody práce s dětmi s LMD (ADHD, ADD) především pro rodiče a vychovatele*. Praha: D+H, 2007. ISBN 80-9038-690-7.

KENDÍKOVÁ, J. *Krok za krokem s ADHD*. Praha: Raabe, 2015. ISBN 978-80-7496-171-7.

MUNDEN, A. a ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Praha: Portál, s. r. o., 2002. ISBN 80-7178-625-X.

SMOLKOVÁ, T. *Dítě v úctě přijmout...* Praha: Maitrea, 2007. ISBN 978-80-903761-2-0.

STEINER, R. *Anthroposofie*. Svatý Kopeček u Olomouce: Michael, 1999. ISBN 80-86 340-02-3.

STEINER, R. *Anthroposofie a pedagogika*. 1. vyd. Praha: Asociace waldorfských mateřských škol ČR, 2011. ISBN 9788026057871.

STEINER, R. *Eurytmie jako viditelná mluva*. Hranice: Fabula, 2008. ISBN 978-80-86600-51-2.

STEINER, R. *Eurytmie jako viditelný zpěv*. Hranice: Fabula, 2012. ISBN 978-80-86600-92-5.

STEINER, R. *K vývojovým fázím prvních tří sedmiletí života*. Semily: Opherus, 2002. ISBN 80-902647-6-X.

STEINER, R. *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Praha: Baltazar, 1993. ISBN 80-900307-9-3.

Seznam použitých internetových zdrojů

ASOCIACE WALDORFSKÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL. *Charakteristika*. [online]. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.awms.cz/charakteristika>

ASOCIACE WALDORFSKÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL. *Pedagogika*. [online]. ©2008 [cit. 2019-03-16].Dostupné z:http://www.iwaldorf.cz/wald_ped.php?menu=ped-owa

TYL, J. a TYLOVÁ, V. *Lehké mozkové dysfunkce. Nové metody nápravy*. [online]. ©2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://eegbiofeedback.cz/ke-stazeni/>

SEZNAM ZKRATEK

ADHD	–	attention deficit hyperactivity disorder
IVP	–	individuální vzdělávací plán
MŠ	–	mateřská škola
PPP	–	pedagogicko-psychologická poradna
PLPP	–	plán pedagogické podpory
TVP	–	třídní vzdělávací program
WMŠ	–	waldorfská mateřská škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Rozhovor	I
Příloha B – Činnosti v rámci rytmu týdne	II
Příloha C – Slavnosti	VI
Příloha D – Prstové hry	IX
Příloha E – Eurytmie.....	X
Příloha F – IVP	XI
Příloha G – PLPP	XIII

Příloha A – Rozhovor

1. Jak postupujete v případě podezření na ADHD u dítěte?
2. Jak pracujete s dítětem, u kterého se projevují příznaky ADHD?
3. Jak často čtete dětem pohádky z knih, využíváte také pouštění pohádek v televizi?
4. Jaký vliv má televize na soustředěnost a hru dítěte?
5. Jak probíhá odpočinek po obědě u dítěte s příznaky ADHD?
6. Kolik času trávíte venkovními aktivitami?
7. Zaměřujete se na pravidelně opakující se rituály?
8. Zaměřujete se na vnitřní zklidnění nějakým pohybovým cvičením u dětí s příznaky ADHD?
9. Dochází k pravidelnému setkávání s rodiči a probírání individuality jejich dítěte?
10. Jak dochází k zapojování dítěte do společných aktivit a udržení jeho pozornosti, máte možnost využití asistenta?

Příloha B – Činnosti v rámci rytmu týdne

Obrázek 1: Malování akvarelovými barvami

Obrázek 2: Pečení chleba

Obrázek 3: Pečení svatomartinských rohlíčků

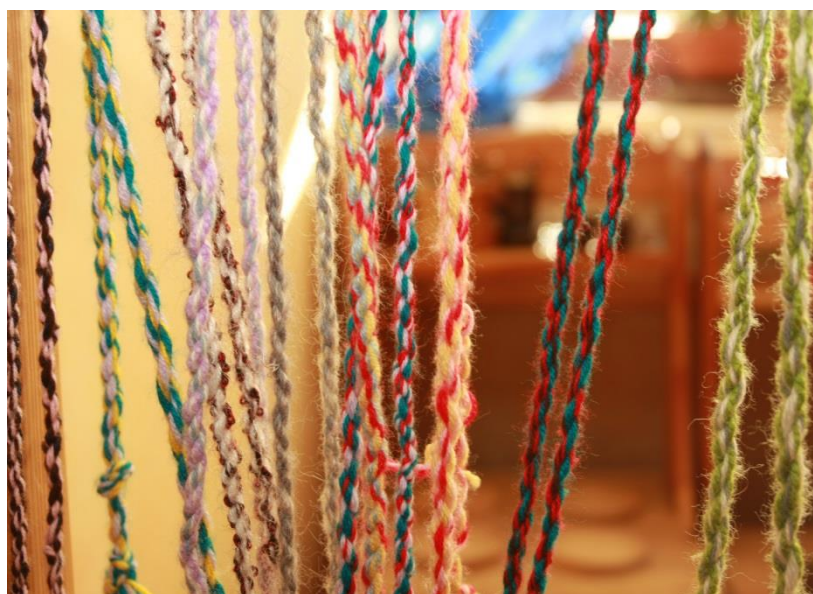

Obrázek 4: Šneci z vosku

Obrázek 5: Lampiony

Obrázek 6: Motání šňůrek

Obrázek 7: Tkaní taštiček

Obrázek 8: Pohádka

Příloha C – Slavnosti

Obrázek 9: Narozeniny

Obrázek 10: Kresby pro oslavence

Obrázek 11: Roční stolek při Jarní slavnosti

Obrázek 12: Pohádka v rámci Jarní slavnosti

Obrázek 13: Příprava květináčů pro zasévání semínka

Obrázek 14: Výzdoba třídy v rámci Jarní slavnosti

Příloha D – Prstové hry

JARO

Pod kamenem v temné zemi, vstávej, vstávej kořínku. Po žebříčku za sluníčkem, polez, polez chvilinku. Uvidíme, jak se třpytí jarní svět.

S chutí vzhůru za sluníčkem, po lístečku můžem slézt. Pak řekneme matce Zemi, že už může, může kvést, že je jaro, všude voní, že jí nesem dobrou zvěst.

PAVOUČÍNEK

Malý pavoučínek leze okapem, jenže přišel déšť a vyšplouchnul ho ven.

A pak vyšlo sluníčko a s ním i jasný den. A malý pavoučínek, zas leze okapem.

VAŘILA MYŠIČKA KAŠIČKU

Vařila myšička kašičku, na zeleném rendlíčku. Copak do ní, ještě přidala?

MOJE MALÉ SVĚTÉLKO

Moje malé světélko, chci, aby svítilo. Moje malé světélko, chci, aby svítilo. Svítilo, svítilo, svítilo.

Nikdo mi ho nezhasne, chci, aby svítilo. Nikdo mi ho nezhasne, chci, aby svítilo. Svítilo, svítilo, svítilo.

Také u nás ve školce, chci, aby svítilo. / Také u nás v domečku, chci, aby svítilo. / Také u nás na zahrádce, chci, aby svítilo.

MALÍ POMOCNÍČCI

Hola, hoši, hola, maminka nás volá.

Ty, jdi zamést podlahu, ty, jdi přerýt zahradu.

Ty natrhej kytičku, ty dej na ni mašličku,

a ty, malý mrňousku, dojdi mámě pro housku.

Příloha E – Eurytmie

O babce Chňapce

Žili, byli v jednom domě tři medvědi tuze skromně. Ten první byl velikánský, druhý menší o kousek a ten třetí milé děti byl hotový mrňousek. Měli doma tři talíře a tři lžičky jeden stůl, tři polínka pro kamínka. Na kamínkách rendlík s kaší a to zatím o nich stačí. A teď krátce o zlé babce. I loupežník, čili lapka, raději ji uhne z cesty. Ta ukradne i nit z vesty, říká se jí babka Chňapka a víte, jak vypadá? Jako bubák z jabka. Už se kaše uvařila, jenomže moc horká byla a naši tři medvědi, horkou kaši nejedí. A tak než jim vychladne, rozhlédnou se po lesíčku, třeba najdou med a vrátí se za chvíli, právněna oběd. Mezitím ta babka Chňapka, ta co v lese straší, už jim sedí u talířků, ujídá jim kaši. Jedna byla příliš horká, druhá málo hladká a ta třetí milé děti hlad'oučká a sladká. A sotva ta babka Chňapka položila lžici, třikrát zívla a hledala postýlku v ložnici. Jedna byla příliš úzká, druhá zase široká a ta třetí milé děti, ta jí padla do oka. Zatím naši medvědi, jak tak lesem chodili a koukali po medu, zapomněli na chvíli, že už je čas k obědu. Zapomněli na chvíli na kaši i postýlku, ale když si vzpomněli, honem domů běželi. Doma vešli do světnice pěkně před své talíře, jako bratři a co spatří, to je tedy k nevíře: do prvního někdo foukal, v druhém trochu ubylo a v tom třetím, milé děti ani sousto nezbylo. Potom vešli do ložnice, každý ke své posteli, i pro pět ran do čepice hned všichni tři viděli: že v té první někdo seděl, druhou někdo rozestlal a v té třetí milé děti a v té třetí někdo spal: babka Chňapka to byla a takhle se zlobila: Řeřich, křen, ředkev, tuřín, řepa, řapík, hřib já zuřím, brukev celer, ryngle hrách, choroš kotrč mějte strach!!! A co naši medvědi? Strčili ji ze dveří, ať si v lese láteří. A pak zase v jednom domě žili, byli tuze skromně, vařili si kaši. A ta babka Chňapka ošklivá, jak bubák z jabka už jen ptáky straší.

Příloha F – IVP

WALDORFSKÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA
Dusíkova 3/1946, 162 00 Praha 6
IČO: 70885419, tel., fax: 35363940

IVP

Jméno a příjmení dítěte	
Datum narození	
Datum přijetí dítěte do MŠ	
Datum vyhotovení	

ŠPZ KTERÉ VYDALO DOPORUČENÍ PRO IVP	
KONTAKTNÍ PRACOVNÍK ŠPZ	

CÍLE IVP	
Oblasti IVP podle zprávy ze ŠPZ	Konkrétní činnosti vhodné pro roznož oblastí

I. Podpůrná opatření v MŠ			
Specifikace úpravy METOD práce se žákem			
Úpravy v organizaci výuky			
Hodnocení dítěte			
Vymezení úprav hodnocení, jak hodnotíme, co úpravami hodnocení sledujeme, kritéria.			
Komunikace s rodiči			
NAVŠTĚVUJE DÍTĚ DÁLE NĚKTEROU Z PORADEN	ANO	NE	jiné
PPP	SPC	SPP	LGP
	Jméno a příjmení	datum	podpis
Učitelky			
Zákonní zástupci			

Obrázek 15: IVP - interní materiál WMŠ (se svolením paní ředitelky)

Příloha G – PLPP

LEDORFSKÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA
Krasborská 3/1946, 162 00 Praha 6
tel.: 220885419, tel./fax: 35363940

PLPP

Jméno a příjmení dítěte	
Datum narození	
Důvod k přistoupení sestavení PLPP	
Datum vyhotovení	

I. Charakteristika žáka a jeho/její obtíže

Silné, slabé stránky, popis obtíží: pedagogická, případně speciálně – pedagogická diagnostika s cílem stanovení úprav ve vzdělávání, aktuální zdravotní stav, další okolnosti ovlivňující nastavení podpory

II. Stanovení cílů PLPP

III. Podpůrná opatření v MŠ

Specifikace úpravy METOD práce se žákem

Úpravy v organizaci výuky

Hodnocení dítěte

Vymezení úprav hodnocení, jak hodnotíme, co úpravami hodnocení sledujeme, kritéria.		
Komunikace s rodiči		

Doporučení k odbornému vyšetření	ANO	NE
PPP	SPC	SPP

	Jméno a příjmení	datum	podpis
Učitelky			
Zákonní zástupci			

Obrázek 16: PLPP - interní materiál WMŠ (se svolením paní ředitelky)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Simona Frödová

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Příznaky ADHD z pohledu waldorfské pedagogiky a možnosti práce s těmito dětmi

Rok: 2018/2019

Počet stran textu bez příloh: 58

Celkový počet stran příloh: 14

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Miloslav Kodým, CSc.